

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav české literatury a literární vědy

**Přijetí románu Jana Pelce ...*a bude hůř* v proměnách
politického režimu**

Bakalářská práce
Michaela Kašičková

vedoucí práce: PhDr. Michael Špirit, Ph.D.

Praha, 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem v seznamu literatury uvedla všechny použité zdroje a že tato práce nebyla použita k získání dalšího titulu.

V Praze 21. 7. 2013

.....

Michaela Kašíčková

Poděkování

Sluší se přiznat, že s přípravou bakalářské práce jsem měla velké potíže. Děkuji panu doktoru Špiritovi za cenné rady, připomínky a za mimořádně trpělivé vedení práce. Velký dík patří také Petrovi.

Anotace

V rozsahu bakalářské práce mapujeme recepci románu Jana Pelce *...a bude hůř* českými čtenáři v proměnách politického režimu. V případě předrevolučního přijetí jsou zhodnoceny reakce čtenářů v exilu a v nezávislých domácích strukturách. Jsou uvedeny argumenty takového přijetí. Následně shrnujeme ohlasy románu po roce 1989 a aspekty filmové adaptace.

Annotation

In the content of this bachelor thesis is examining the reception of Jan Pelc's novel *...a bude hůř* by Czech readers during various political regimes. In case of pre-revolutionary acceptance, there are evaluated reactions of readers in exile and in the independent domestic structures. The analysis of arguments for such acceptance are mentioned. Furthermore, there are summerized the responses after 1989 and the aspects of film adaptation.

Klíčová slova

...a bude hůř, Jan Pelc, konkretizace, kritika, recepce, proměna politického režimu

Key words

...a bude hůř, Jan Pelc, concretization, critical review, reception, various political regimes

Obsah

1 Úvod.....	6
2 K Janu Pelcovi	8
3 K vydávání románu ... <i>a bude hůř</i>	10
4 Teorie	11
5 Pelcův záměr	14
6 Předrevoluční ohlas.....	18
6.1 Olinovo staré romantické gesto	18
6.2 Totožný kontext – jiné účinky	20
6.3 Vyrovnávání osobních účtů	24
6.4.1 Je Pelcův román šmejd?.....	26
6.4.2. Je Pelcův román dokument nebo návod?.....	27
6.5 Olinova inteligentní sebereflexe	29
6.6 Sympatický lidský odpad.....	30
7 Porevoluční ohlas.....	32
7.1 Kritiky.....	32
7.2 Filmová adaptace literárního díla	36
7.2.2 ... <i>a bude hůř</i> na filmovém plátně	38
7.2.3 Pokus o dokument z dob normalizace	38
7.2.4 Ohlas ohlasu.....	40
8 Závěr	43
9 Literatura.....	45

1 Úvod

V této bakalářské práci se zabýváme ohlasem románu Jana Pelce *...a bude hůř* (jako kompletní trojdílný román poprvé v exilu v roce 1985) v proměnách politického režimu. Textu byla věnována hektická pozornost před rokem 1989, po roce 1990 se bizarnost jednotlivých ohlasů neopakovala. Tato skutečnost se odrazí v naší práci a předrevoluční recepci bude vyhrazen větší prostor.

Vydání Pelcova textu spadá do období násilného, bezmála čtyři desetiletí trvajících rozdělení písemnictví do tří proudů – oficiálního, samizdatového a exilového; román *...a bude hůř* vyšel v exilu, proto v naší práci akcentujeme právě ohlasy vyšlé v samizdatovém nebo exilovém tisku.

Nebudeme při shrnutí každé kritické statě zmiňovat, jestli se její autor zabýval pouze *Děťmi ráje*, tou ze tří románových částí, která byla zveřejněna nejdříve, nebo již kompletním románem *...a bude hůř*. Bylo by v některých případech komplikované, ne-li nemožné takové dělení uskutečnit. Někteří recenzenti Pelcova textu totiž hrdiny označují jako „děti ráje“, přičemž není zcela jisté, jestli používají toto označení jen v rozměru stejnojmenné části románu, nebo v rozsahu „trojrománu“. Snaha o takové rozlišení by podle nás ale ani nebyla účelná proto, že způsob zpracování všech tří románových částí je konzistentní; pokud recenzent určitým způsobem přijal jednu část, lze předpokládat identické nebo alespoň velmi podobné přijetí i u zbylých dvou.

Možností teoretické opory se nabízí mnoho, protože k otázce ohlasu literárního díla se badatelé soustavně obracejí. Už ve třicátých letech vyšla práce Romana Ingardena *Das literarische Kunstwerk*¹ (1931; Umělecké dílo literární, česky 1989). Dále například v Německu na počátku 60. let položili Hans Robert Jauß a Wolfgang Iser² základy recepční estetiky, které rozpracoval právě Jauß. Vytvořila se škola recepční estetiky, jež měla centrum v Kostnici.³ Ve studii „Dějiny literatury jako výzva literární vědě“ Jauß říká: „Vztah mezi literaturou a čtenářem má estetickou

---

¹ INGARDEN, Roman: *Umělecké dílo literární*. Praha: Odeon, 1989, 419 s.

² Iser – ovlivněný Ingardenem – se zabýval spíše estetikou působení, zatímco Jauß se po celou dobu své práce držel recepční estetiky. Pro toto své studium vymezil teoretický konstrukt „horizont očekávání“.

³ U nás vyšel výbor prací z kostnické školy recepční estetiky v nakladatelství Host jako jeden ze svazků Strukturalistické knihovny. Kol: *Čtenář jako výzva: výbor z prací kostnické školy recepční estetiky*, ed. I. Vízdalová, M. Sedmidubský, J. Holý. Brno: Host, 2001, 340 s.

i historickou implikaci. Estetická implikace spočívá v tom, že už primární vnímání díla čtenářem zahrnuje ověření estetické hodnoty ve srovnání s díly už přečtenými. Historická implikace se projevuje tím, že porozumění prvních čtenářů může od generace ke generaci v řetězu recepcí pokračovat a obohacovat se, a proto rozhoduje i o dějinném významu díla a odhaluje jeho estetickou úroveň.⁴ S výhradním důrazem na adresáta, který je patrný už z této citace, se Jauß následně snaží navrhnout nový přístup k dějinám literatury. Tato studie, jejíž jádro tvořila Jaußova nástupní přednáška v Kostnici, byla od roku 1967 mnohokrát citována a otiskována a stala se východiskem nejen pro autory sdružené v rámci kostnické školy.

My volíme i přes novější metody jako teoretické východisko studii Felixe Vodičky „Konkretizace literárního díla. Problematika ohlasu Nerudova díla“, datovanou rokem 1941.

---

⁴ JAUB, Hans Robert: Dějiny literatury jako výzva literární vědě, in *Čtenář jako výzva: výbor z prací kostnické školy recepční estetiky*, s. 9.

2 K Janu Pelcovi

Jan Pelc se narodil 15. 4. 1957 v Podbořanech, vyrůstal v Klášterci nad Ohří. Nyní žije v Praze s občasnými výjezdy do Paříže. V roce 1977 absolvoval stejně jako jeho otec učební obor strojní zámečnick. Tomuto řemeslu se ostatně učil i Olin, hlavní postava románu *...a bude hůř*. Roku 1981 Pelc emigroval přes Jugoslávii, Itálii a Rakousko do Francie, což je trasa, kterou kopíruje putování Olina v poslední, třetí části románu.

Po několikaměsíčním pobytu v Marseille odjel Pelc do Paříže, kde v letech 1982 až 1990 pracoval v redakci čtvrtletníku *Svědectví*, jehož šéfredaktorem byl Pavel Tigrid a v němž byla otištěna ukázka *Děti ráje*, prostředního dílu románu *...a bude hůř*. V Paříži Pelc v roce 1983 řídil také knižní edici *Světlík*. Paralelně s tím vydával *Kus řeči*, které vyšlo v pěti číslech. V polovině devadesátých let pracoval necelý rok v Paříži na československém velvyslanectví. Přispíval do mnichovské *Národní politiky*, římských *Listů*, vídeňského *Paternosteru* nebo do samizdatového časopisu *Vokno*. V osmdesátých letech se podílel na programu rozhlasové stanice *Svobodná Evropa*. Pelc je také autorem rozsáhlého rozhovoru s Ivanem Martinem Jirousem.

Jeho trojromán *...a bude hůř* vznikl tak, že jako první byl napsán druhý díl, následně třetí a poté první. Pelc se snaží o věrné napodobení jazyka undergroundové mládeže. Pro román je typická konkrétnost a otevřený popis scén, kdy se Olin a jeho přátelé ocitají v alkoholovém nebo drogovém deliriu. Explicitně popsané – a také velmi frekventované – jsou sexuální scény. Na svou trilogii Jan Pelc volně navázal prózou *...a výstupy do údolí* (2000, uprav. 2001). V ještě větší míře se podobně expresivní monology i dialogy a detailně vykreslené lačné sexuální akty soustředí v novele *Šmírák* (2002). Sexuální voyeurství je zde stavěno na stejně patologickou rovinu jako normalizační šmírování.

Sexualitou protkané jsou také Pelcovy kratší prózy, *...a povídky aneb Sexuální mizérie a jiné story* (1991), *...a máš mě rád?* (1995, rozšiř. 1999), založené na jednoduché dějové kostře. „Paradoxní spojení kontrastních stránek lidského života“⁵ nacházíme nejen v jeho povídkách, ale i v novele *...a to mi nemůžete udělat*. Téma

---

⁵ BLAŽÍČEK, Přemysl – MALÁ, Zuzana: Jan Pelc. *Slovník české literatury po roce 1945*[online]. 2009-01-30 [cit.2012-03-06]. (Autorem hesla je Blažíček. Malá aktualizovala literaturu předmětu.)

nadsázky vyvrcholilo v novele *Basket Flora* (*Šéf přichází*, 2004; *Démon zločinu kandiduje*, 2006), kde se policejní velitel projevuje po morální stránce poklesleji než pronásledovaní zločinci.

Pelc v některých svých novějších textech, *...a golpotoni táhnou* (2002) nebo *...a vyberte si* (2004), kombinuje prvky sci-fi s politicko-společenskými reflexemi. V případě díla *...a poslední kouř* (2006) psané slovo doplnil o fotodokumentaci. Fotografiemi je opatřená také *Kauai* (2009), mapující autorovu cestu na Havaj a obracející se vzpomínkami k Pavlu Tigridovi a ke všemu, co minulý režim dal a vzal. Pelc si nechává spravovat své vlastní webové stránky (www.janpelc.cz).

3 K vydávání románu ...a bude hůř

Pelcův román *...a bude hůř* sestává ze tří částí – *Děti rodičů* (1985), *Děti ráje* (1983) a *Děti cest* (1984). První dva díly se odehrávají na pomezí sedmdesátých a osmdesátých let v severních Čechách, třetí díl se soustřeďuje na hrdinovy pozdější snahy o emigraci.

Čtenáři se nejprve seznámili s *Děti ráje*, jež vyšly v ukázce v pařížském exilovém časopise *Svědectví* roku 1984 (roč. 18, č. 72, s. 673–724). V roce 1985 byl už kompletní román *...a bude hůř* vydán v exilovém nakladatelství Index v Kolíně nad Rýnem. Toto vydání bylo opatřeno slovníkem undergroundového argotu.⁶ V Česku později ukázky z Pelcových tří textů otiskly různé samizdaty.

Svobodná čtenářská zkušenost s *...a bude hůř* byla širší české veřejnosti zprostředkována až roku 1990, kdy román vydalo nakladatelství Panorama. Znovu román vyšel o šest let později v nakladatelství Maťa a tamtéž ještě v roce 2000, 2004 a 2007. Toto – zatím poslední – vydání obsahuje fotopřílohu z filmové adaptace.

---

⁶ Jindřich Jůzl poznamenal, že slovník by mohl dobře posloužit jako materiál ke studiu severočeského undergroundového argotu. JŮZL, Jindřich: ...a bude hůř, in *Lidové noviny*, 10. 7. 1991, s. 9.

4 Teorie

Tomáš Kubíček v monografii *Felix Vodička – názor a metoda: K dějinám českého strukturalismu* uvádí: „Ve Vodičkově pojetí vlastně dochází ke spojení dvou východisek, Ingardenova konceptu konkretizace a Bühlerova komunikačního modelu. Na pozadí tohoto Pražskou školou rozpracovaného modelu si totiž uvědomujeme, že na podobě sdělení se nepodílí jen text, ale i ostatní činitelé účastníci se procesu komunikace.“⁷

Text Felixe Vodičky „Konkretizace literárního díla. Problematika ohlasu Nerudova díla“, o který se opíráme jako o teoretické východisko, byl „určován snahou připravit půdu literárněhistorickému studiu ohlasu literárních děl“⁸. V době psaní Vodičkova textu nebyla problematika ohlasu literárního díla v literární historii často zpracovávaným – dokonce ani diskutovaným – tématem. Vodička si půjčuje slova F. X. Šaldy ze studie „Hořčičné semeno Máchovo“ (1936): „Literární historie velmi neprávem obmezuje se na to, že nám vypisuje jen *genezi* díla, čímž rozumí jeho vytvoření od prvních podnětů až do jeho hmotného dohotovení. Druhá, a často větší a nesnadnější část úkolu, ji čeká: vypsát, jak se dílo obměňovalo v mysli těch generací následujících, které se jím zabývaly, které z něho žily, které se jím sytily a živily. To je druhá část životopisu díla – a ta velmi často, ano pravidlem, bývá zanedbávána.“ Příčina toho, proč se do této doby literární historie zabývala ohlasem díla jen výjimečně, spočívá podle Vodičky v orientaci jednotlivých vědeckých období literární historie.⁹ Autor citované studie dodává, že bylo dosavadním a jaksi všeobecně platným míněním, že problematika ohlasu literárního díla se řadí spíše k úkolům kulturní historie, která má mimo jiné registrovat vkus veřejnosti.

„Obvyklá literárněhistorická praxe v otázce ohlasu spočívala v sebrání a zhodnocení kritických ohlasů, přičemž byl konstatován kritický úspěch, případně neúspěch díla. Literární historik zaujal úlohu soudce mezi autorem a kritikem, buď

---

⁷ KUBÍČEK, Tomáš: Literární historie v návrzích pražského strukturalismu, in *Felix Vodička – názor a metoda: K dějinám českého strukturalismu*. Praha: Academia, 2010, s. 207.

⁸ VODIČKA, Felix: Konkretizace literárního díla. Problematika ohlasu Nerudova díla, in F. V.: *Struktura vývoje*. Praha: Odeon, 1969, s. 193.

⁹ Vodička tvrdí, že např. filologická orientace se soustřeďovala na zkoumání textu, tainovská nahlížela dílo jako produkt, psychologizující orientace se zaměřovaly zejména na osobnost autora apod.

obhajoval autora, nebo kritika“ (Vodička 1969: 195). Vodička pokračuje tím, že pro poznání ohlasů literárního díla přináší nové podněty strukturalismus (Mukařovský, Ingarden). Toto tvrzení je i dnes všeobecně přijímáno. Strukturalismus nabídl nové podněty nikoliv jen při zhodnocení literárních ohlasů, ale pro literárně vědnou práci vůbec. Tomáš Kubíček v už zmíněné monografii o strukturalismu a o Felixu Vodičkovi uvádí: „V pracích pražských strukturalistů je zřetelně cítit snahu vytvořit a nabídnout literární vědě propracovaný a v každém ohledu úplný metodologický a teoretický přístup k poznání literárního díla.“¹⁰

Stejně jako Vodička přijímáme pro své výklady termín konkretizace, který vymezil Roman Ingarden ve své práci *Das literarische Kunstwerk*. Shodně s Vodičkou pak termín konkretizace používáme v poněkud jiném významu než Ingarden. „Budeme tímto termínem označovat obecně odraz díla v povědomí těch, pro něž je dílo estetickým objektem. Termín ‚estetický objekt‘¹¹ zůstane takto vyhrazen obecné teorii umění, zatímco termín konkretizace naznačuje, že jde o konkrétní podobu určitého díla, jež se stalo předmětem estetického vnímání. Je přirozené, že dílo může být několikerým způsobem konkretizováno. Konkretizována nejsou však jen místa schematická, ale struktura celého díla tím, že je promítnuta na pozadí struktury aktuální tradice literární, nabývá za změněných okolností časových, místních, společenských a do jisté míry i individuálních vždy nového charakteru“ (Vodička 1969: 195).

Felix Vodička připomíná, co o recepci díla poznamenal Viktor Dyk (*Vzpomínky a komentáře I*, s. 103): „Nevíme nikdy, co jsme stvořili, a naše dílo není odvislo od nás. Doba je druhou složkou, která může vše změnit, aniž bychom chtěli.“ V návaznosti na to Vodička vysvětluje, proč je konkretizace literárního díla záležitostí tolik individuální: „Na konkretizaci čtenářskou působí nejen aktuální umělecká tradice, ale i momenty psychické povahy, spojené s vnímáním vnější okolnosti vnímání, psychické dispozice atd. Jedno a totéž dílo může proto zanechat v čtenáři

---

¹⁰ KUBÍČEK, Tomáš: Počátky krásné prózy novočeské a systém významové výstavby narativního díla, in T. K., op. cit. (pozn. č. 7), s. 64.

¹¹ Vodička připomíná, že ze starší teorie estetického objektu vychází Mukařovský. Dílo se podle něj jevílo v povědomí vnímatelů jako „estetický objekt“, jenž byl přizpůsoben jejich vlastním nebo celkovým dobovým estetickým hodnotám.

zcela rozdílné dojmy. Jednotlivé složky se střetávají s uměleckými sklony, popřípadě s náladovými nebo životními dispozicemi čtenářovými, takže celé dílo žije v představě čtenářově v určitém ovzduší a ve spojení s určitými představami“ (Vodička 1969: 199).

Nemůžeme se ovšem zabývat ohlasy čtenářů – ty nejsou fixovány. Soustředíme se na ohlasy kritiků. Jejich konkretizace si klade za cíl vystihnout, co dílo poskytuje a předává čtenářům dané doby. „Vyplývá tedy ze samé podstaty literárních skutečností, že v souboru těch, kdož vytvářejí literární život a literární společenství, přisuzujeme vedle autora a čtenáře zvláštní místo i kritikovi. Právě funkce kritika tkví v tom, že konkretizace literárních děl fixuje, že je zařadí do soustavy literárních hodnot. Kritik nejen že podává popis konkretizace čtenářské, ale je již svou funkcí veden k hodnocení, které nutí ke konfrontaci vlastností díla s literárními požadavky dobovými. Je tedy pochopitelné, že kritické soudy soustředují na sebe především pozornost při studiu literárního ohlasu“ (Vodička 1969: 200).

Vodička¹² pojímá ohlas v užším smyslu. Znamená to, že ponechává stranou vliv díla na jiné literární tvůrce, vynechává problematiku překladu do jiných jazyků a otázku propagace díla, nesoustředuje se na fakt, že se dílo stává inspiračním zdrojem pro jiná umění apod. Tohoto užšího pojetí se v naší práci víceméně přidržujeme. Zmíníme pouze filmovou adaptaci Pelcova románu a pokusíme se postihnout její recepci; v této části práce použijeme některá další teoretická východiska.

---

¹² Ve studii „Konkretizace literárního díla. Problematika ohlasu Nerudova díla“ se její autor zabývá ohlasem Nerudova díla jako celku. Nebude už tématem naší práce zabývat se recepcí dalších děl Jana Pelce.

5 Pelcův záměr

Vodička při rekonstrukci autorského záměru *Hřbitovního kvítí* (1857) odkazuje na Nerudovy komentáře, texty a poznámky, také na analytické rozbory jednotlivých básní. Dochází k tomu, že autorský záměr je v tomto případě zcela čitelný: Uvádí například, že Arne Novák upozornil na Nerudovu prozaizaci básnického jazyka, dále na jeho kritiku starší poetiky, která ztotožňovala poezii s idealizací. Vodička dále tematizuje četnost tázacích vět, např. „Co je láska?“, jejichž vznesení a následné rozpracování chtějí idealizující obsah pojmu láska setřít. *Hřbitovní kvítí* tedy mělo být dílem uvědoměle revolučním a chtělo provokovat kritiku k odsouzení.¹³ Oproti tomu je prakticky nemožné vynést jakýkoliv jednoznačný úsudek o intenci Jana Pelce. Obtíže se vyskytují třeba už v otázce vzniku románu. Pelc tvrdí:

Já jsem si psal vlastně pořád, bavilo mě to, ale nikomu jsem to nechtěl dát, protože jsem si o tom moc nemyslel. Mezitím jsem začal pracovat ve Svědectví u pana Tigrida a tam jsem začal psát víc. Protože jsem měl zase přístup k literatuře, viděl jsem, co je nového v exilové literatuře, kde byl vynikající Škvorecký a Index. To mě taky svým způsobem ovlivnilo. Začal jsem tu knížku psát, nejdřív jsem napsal prostřední díl a pak jsem se dohodl s Danou Hutkovou, která vystudovala literární vědu, že bych jí dal kopii na přečtení. A jednou takhle v pátek jsem počkal, až pan Tigrid odjede domů, běžel jsem ke kopírce a kopíruju, kopíruju, ale on ten den zapomněl klíče. Chytil mě, ptal se, co to dělám, já mu říkal, že je to takový moje psaní, a on řekl, že si to půjčí domů na víkend a de facto mi to zabavil. Pak v pondělí nepřišel do práce, v úterý nepřišel do práce a ve středu jsem tam našel obálku s dopisem, že se mu to hrozně líbilo, že to celou dobu četl a redigoval a že to vydáme, i když Svědectví

---

¹³ Vodička tak může snadno postihnout, že Nerudův plán budovaný na předpokladu kritické konkretizace vlastně zhroutil, když *Hřbitovní kvítí* zůstalo dlouhá léta bez ohlasu. (První kritika vyšla podle Vodičky až v roce 1864.)

*ztratí některé čtenáře starší generace. Ale že je to nutné. A zasadil se o to. Byla to taková náhoda, shoda okolností...*¹⁴

Pelc na jedné straně odhaluje svůj rezervovaný přístup nejen k vydání románu *...a bude hůř* („Byla to taková náhoda, shoda okolností...“), ale k celé své tvůrčí práci („Já jsem si psal vlastně pořád, bavilo mě to, ale nikomu jsem to nechtěl dát, protože jsem si o tom moc nemyslel“), na druhé straně je patrné, že zamýšlel šíření románu mezi čtenáře, protože se už v průběhu práce na románu dohodl s Danou Hutkovou, aby dílo odborně zhodnotila.

Při rozpoznání autorského záměru se nabízí také otázka, jestli Pelc chtěl napsat non-fikci, nebo beletrii obsahující reálie. Funkce a obraz státu prezentovaného v románu kopírují Československo na pomezí sedmdesátých a osmdesátých let. Olin, hlavní postava, také třeba zpětně reflektuje pražské jaro 1968 a následnou invazi vojsk Varšavské smlouvy. Hojně se vyskytují jména skutečných postav – Olin touží jet na koncert The Plastic People of the Universe, čas od času přemítá o Janu Palachovi, Egonu Bondy, Václavu Havlovi, Ivanu Martinu Jirousovi a dalších. V *...Dětech cest* se například objevuje pasáž, kdy k emigrantům v italském utečeneckém táboře mravokárně hovoří zástupce exilové organizace, přičemž zmiňuje odkaz Masaryka nebo Beneše. Olin však zcela odmítá tuto historickou epochu a do popředí staví soudobou realitu: „Já vám na ty mršiny zakopaný seru. Pane, kde je vaše pomoc, když Battěk dostal pět a půl járu, Havel čtyři a půl a Magor čeká na soud. Kde jste, vy zasloužilci?“¹⁵ Je nezjistitelné, jestli se Pelc snažil o to, aby dílo bylo v mysli čtenářů konkretizováno jako non-fikce, nebo zda chtěl, aby tyto odkazy na skutečný svět byly vnímány jako součást budování literárního prostoru. Tyto dvě roviny se ostatně velmi úzce prolínají. V průběhu práce se pokusíme průběžně ukazovat, jaké konkretizace tyto problematické rysy vyvolaly.

Jistým – ale samozřejmě ne zcela spolehlivým – vodítkem ke zjištění jednoho z Pelcových záměrů *...a bude hůř* pro nás může být volné pokračování, próza

---

¹⁴ FALTÝNEK, Vilém: Za román "*...a bude hůř*" mě vyloučili z národa, vzpomíná Pelc, in *Radio Praha* [online]. 2009-06-28 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/za-roman-a-bude-hur-me-vyloučili-z-naroda-vzpomina-pelc.1>

¹⁵ PELC, Jan: *...a bude hůř: román o třech dílech*. Praha: Maťa, 2007, s, 402.

...a výstupy do údolí,¹⁶ v níž politický převrat místo nalezené chuti do života měl za následek ztrátu duchovních jistot emigranta Olina. Tendence k alkoholismu, v prvních svazcích do značné míry spjatá s únikem z normalizačního světa a uměle navozenou svobodou, tady nabývá podoby těžkého a ničím zdůvodnitelného patologického alkoholismu. Ovšem odpověď na otázku, jakou si nad čtením ...a bude hůř kladli čtenáři i kritici – tedy kdo nese vinu za bídu existence Olina a jeho přátel –, toto volné pokračování podle nás čtenářům ani kritikům nepředkládá. Pelc se totiž nepokouší o vysvětlování uplynulých událostí a jejich vlivu na život hrdiny; nabízí „pouze“ popis stávajícího Olinova života.

Vodička praví, že Neruda sledoval kritické posuzování svých děl. S autory těchto kritik dokonce korespondoval ve snaze vyjasnit si s nimi některé problematické body. Máme-li se na tomto místě dotknout Pelcova postoje k jednotlivým konkretizacím jeho románu, pak konstatujme, že nám není známo, že by je bedlivě sledoval, natož aby je opatroval komentáři. Jsou známy jen některé jeho komentáře, které postihují spíš recepci díla v rámci široké a literárně neodborné veřejnosti. Pelc nevnáší do tématu vyhocený postoj, omezuje se spíš na smířlivou rekapitulaci.¹⁷

No hrozný, ta emigrace, hlavně ta, která odešla po roce 1948, tu to hrozně šokovalo a mě dokonce nějaká exilová vláda, která byla v Austrálii, vyloučila z národa. Mám dokonce někde hlavičkovaný dopis se státním znakem, lvem. Oni hlavně nedovedli pochopit, oni si mysleli, že je tady komunista a toho nenávidí krásní, mladí, vzdělaní, chytrí lidé, kteří nic jiného nedělají, než že cílevědomě bojují a jsou krásní a úžasní. Oni si pořád mysleli, že je tady tajný Sokol a že chodíme spíš cvičit než na pivo. Ale za ty představy dost nemohli, protože když odcházeli v tom padesátém, čtyřicátém osmém roce, tak komunismus nebyl usazený, represivní moc ještě nebyla tak všudypřítomná, země nebyla tak strašně zdevastovaná, nebyla ta bíafra ducha.

---

¹⁶ PELC, Jan: ... a výstupy do údolí. Praha: Maťa, 2008, 143 s.

¹⁷ Pelc nabízí teprve svou konkretizaci filmové adaptace románu, kterou představíme v další části práce.

Ještě dobíhala jejich zkušenost s první republikou, která zase v kultuře byla velice dobrá, takže oni netušili, co se tady děje.¹⁸

---

¹⁸ FALTÝNEK, Václav: Za román "...a bude hůř" mě vyloučili z národa, vzpomíná Pelc, op. cit. (pozn. č. 14).

6 Předrevoluční ohlas

Vodička říká, že „dílo se zařaduje pevně do souboru literárních hodnot aktuální tradice literární jen tehdy, byla-li jeho konkretizace popsána, tj. prošla-li kritickým hodnocením. Nedošlo-li ke kritickému zhodnocení a ustálení konkretizace, působní dílo sice svými vlastnosti v imanentním vývoji literární struktury, ale nemá svého pevného postavení v souboru hodnot literatury daného období“ (Vodička 1969: 201). To není případ Pelcova románu *...a bude hůř*, který byl fixován hned několika konkretizacemi nejen po vydání kompletního románu, ale hned po zveřejnění ukázky v časopise Svědectví. Podle Vodičky je pochopitelně možné, „že vedle sebe existují dvě i tři fixace konkretizací, ale to vyplývá z toho, že v dané chvíli vedle sebe literaturou probíhají dvě nebo tři normy, rozrůzněné například generační příslušností“ (Vodička 1969: 200). Pokusíme se nyní zastavit u několika konkretizačních fixací, jež vznikly ještě před politickým převratem.

6.1 Olinovo staré romantické gesto

Milan Jungmann nabídl svou konkretizaci ve stati „Bída romantického vzdoru“, která byla zveřejněna roku 1985 v samizdatovém časopisu Obsah. Jungmann nacházel v románu umělou snahu o literární revolučnost, odmítavě se stavěl k Pelcovu uměleckému talentu a kritizoval jak způsob zpracování dobové politicko-spoločenské situace, tak literární kvality. Jde o konkretizaci s bohatou argumentací, která hodnotí dílo z více hledisek.

Z hlediska akcentu na dobovou politicko-spoločenskou situaci je podle Jungmanna tématem novely *Děti ráje* neochota začlenit se do obyčejného života formovaného na základě poctivosti, zásadovosti a pracovitosti. V této části hodnocení kritik rozvažuje o literárních postavách jako o živých lidech¹⁹; Olina a skupinu sdruženou kolem něj označuje jako ztroskotance, kteří zlovůli režimu vlastně vítají,

---

¹⁹ Jungmann ve svých literárních kritikách nezřídka ztotožňoval fikční svět se světem reálným. Toto metodologické pochybení se objevilo třeba při pojednání o *Nesnesitelné lehkosti bytí*. Jungmann kritizoval Kunderu s tím, že Tomáš, hlavní postava románu, se jako doktor medicíny nemohl stát myčem okem, protože právě lékaři, i když se dostali s režimem do konfliktu, zásadně nepřicházeli o svá místa. JUNGSMANN, Milan: Kunderovské paradoxy, in M. J., *Cesty a rozcestí. Kritické stati z let 1982–1987*. Londýn: Rozmluvy, 1988, s. 135–162.

protože jejím prostřednictvím mohou pohodlně obhajovat svou pasivitu. Na jednu stranu z nich sice vane protirežimní nálada, která se podílí na formování přátelské sounáležitosti, na druhou stranu je nesouhlas s politickou situací jakýmsi alibi pro takřka permanentní užívání psychoaktivních látek. Jungmann své tvrzení dokládá argumentem, že ve stavu kocovin, ve stavu bezprizornosti a nemajetnosti se tyto románové postavy často o politickém odporu ani slovem nezmiňují.

Tím už vytýká Pelcovi nedostatečně propracovanou uměleckou metodologii a nabízí další část konkretizace, tentokrát založenou na kritice autorova tvůrčího postupu. Textem prý prostupuje přílišná snaha o „dělání“ literatury. Jungmann se domnívá, že Pelcův původní záměr byl vytvořit co nej cyničtějšího Olina; následně konstatuje, že se tento záměr nezdařil. Pelc se prý podřídil tradičním literárním pravidlům a přiklonil se k lacinému obrazu Olina stále ještě bojujícího, mravně nepokleslého.

Jungmann se zastavuje také u nadužívání „fekálních“ výrazů. Odsuzuje rovněž zpracování Olinových citových vzplanutí, které jsou podle něj jen laciným prostředkem, jak čtenáře dojmout. Pelcovu definici citu se dokonce nezdráhá srovnat s červenou knihovnou; Olin pateticky vykřikuje zamilovaná slova, na vysněnou dívku ale záhy zapomíná a souloží s tou, která je zrovna po ruce – dokonce s vlastní sestrou. V románu se prý vedle četných milostných vzplanutí odehrávají i další zdánlivě zásadní momenty – třeba smrt uštvaného Lesního muže –, ale hodnotu ztvárnění hodnotí Jungmann jako nízkou. Olinův pláč nad rakví Lesního muže pro něj není ničím než trapným patosem. Dále tvrdí:

Olin vychází nakonec jako hrdina čistého srdce, zraňovaný ve své neúchylné přísnonosti hanebnostmi života, toužící stát se za každou cenu „rovný“, jak to odpovídá tradicím každé literatury o uražených a ponížených, o lidech s „perličkou na dně“.

Olinův protest proti společnosti je staré romantické gesto, bezvýhodné a marné, i když se zdá radikální svou slovní hrubostí a cyničností. Autor Děti ráje navázal na starou tradici obžalobných próz o bosácích, zlých samotářiích, hippies apod., aby vzbudil soucit s jejich zoufalstvím a poukázal na vinu společnosti, která je do té samoty zahrnala. Tzv. reálný socialismus ovšem nevyřešil nic z těchto neduhů, a v tomto smyslu

*je novela mnoha svými otřesnými záběry dokladem, že rozpory se ještě prohloubily. Autor však nedokázal prosadit v umělecké struktuře textu odstup od tohoto opileckého, rezignovaného cynismu, který sám tuší, že si tarasí cestu k lidské integritě, po níž podvědomě touží a v jejímž jménu původně svůj vzdor zdvihl. Autor neměl dost sil, aby popřel svůdnou literární tradici a hledal pod povrchem jevu hlubší, nové sociální, psychologické, mravní atd. příčiny, složitější motivaci pocitu vyděděnecství současných mladých lidí. Mám za to, že vedle známých společenských příčin nutno vzít v úvahu civilizační tlaky na lidskou psychiku a patrně i destruktivní sklony moderního člověka, nemluvě o krizi rodinných vztahů. S těmito problémy J. Pelc své hrdiny nezměřil a vzal zvděk běžnou aktuálně politickou argumentací, byť velmi mlhavou.*²⁰

V citovaném úseku se praví, že autor „nedokázal prosadit v umělecké struktuře textu odstup od tohoto opileckého, rezignovaného cynismu, který sám tuší, že si tarasí cestu k lidské integritě, po níž podvědomě touží a v jejímž jménu původně svůj vzdor zdvihl“. Jiný názor na Pelcův přístup k jeho vlastním literárním postavám vyjadřuje Martin Pilař (heslo o ...a bude hůř ve *Slovníku české prózy*), když uvádí: „V příběhu se sice několikrát mihne názor²¹, že jsou spíše mentálními slabochy než protispolečenskými rebely, ale autor mu nestrání.“²² Podle Pilaře si tedy Pelc od hrdinů odstup udržuje.²³

6.2 Totožný kontext – jiné účinky

Rio Preisner roku 1985 ve Voknu komentuje mimořádný úspěch Pelcova „textu“, jak jej nazývá, v anketě rozhlasu Svobodná Evropa (RFE) na rok 1984. Vyslovuje názor, že tato anketa dlouhodobě odráží jednu z vin totalitního režimu, tedy diasporu českých autorů a čtenářů a spolu s ní neutěšenou úroveň literatury. Podle něj je obtížné najít v anketě hlasy konzervativní a tradiční, v jeho slovníku rozumějme hodnotné. „Není

---

²⁰ Jungmann, M.: Bída romantického vzdoru in M. J., *Cesty a rozcestí*, op. cit. (viz předchozí poznámku), s. 192–193.

²¹ Jde například o projevy Olinovy sestry.

²² PILAŘ, Martin: ...a bude hůř, in *Slovník české prózy 1945 – 1994*, ed. B. DOKOUPIL, Blahoslav a M. ZELINSKÝ. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 298.

²³ Podobnou konkretizaci nabízí Přemysl Blažiček. Představíme ji v kapitole věnované porevolučnímu ohlasu.

těžké postřehnout, že za ta léta, co RFE čtenářskou anketu organizuje, většina čtenářů prozrazuje zřetelně politický trend reformně marxistický, socialistický, v nejlepším případě levicově liberální.²⁴ Ani výsledky ankety na rok 1984 by podle Preisnera nepřinesly jiné závěry nebýt toho, že čtenáři významnou většinou hlasů vyzdvihli Pelcovy *Děti ráje*.

Ve stati uvádí reakci Josefa Jedličky, který se proti nadšeným ohlasům vymezuje a v románu, jak Preisner shrnuje, vidí „tisíciletími seschlé, scvrklé jádro lidského odpadlictví“²⁵. Jedlička prý v Pelcově textu správně odhalil manichejskognostické zlo a výstřední provokaci, dva tisíce let starý model, populární v dobách středověkého „undergroundu“, a údajně neméně populární v soudobé společnosti. Jedlička sleduje tedy román z kontextu, který respektuje i Preisner; oba volí hledisko politické situace, jež je v románu tematizována, a postihují možný vliv románu na soudobou společnost.

Preisner se dostává k předpokladu, že tajemníci ministerstva vnitra Pelcův „text“ budou číst s velkou radostí, neboť z románu plyne, že výchova totalitárního systému dosáhla svého. Neschopnost uvědomělého odporu tak, jak ji ukazují Pelcovy *Děti ráje*, se Preisnerovi jeví jako dokonalý předobraz poslušnosti. Pornografické pobavení prý bude jen zdánlivě vedlejším efektem.

Preisner, který „nebezpečí“ Pelcovy literatury srovnává s Leninovou propagandistickou literaturou nebo s Hitlerovým *Mein Kampf*, v *Dětech ráje* nespátřuje nic než návod, jak žít. Svou šokovanost výsledkem ankety shrnuje takto:

Proto mě kolektivní chvalozpěv českých exilových intelektuálů nad Pelcovým „osvobodivým“ textem tak znepokojil. Domníval jsem se, že po existenciálních zkušenostech s totalitarismem budou oni proti těmto zotročujícím stimulacím imunní – na rozdíl od inteligence západní. Ukázalo se, že nikoli. Také oni neprohlédli dialektickou lest, jež slibuje vysvobození z otroctví aktem sebezotročení. Exilový intelektuál, který je fascinovaný Pelcovým „textem“, odhazuje všechny politické zbraně a kapituluje bezpodmínečně před antipolitickým totalitarismem. V Čechách se toto nebezpečí stupňuje ještě neblahým obrozeneckým sklonem nahrazovat politické

---

²⁴ PREISNER, Rio: Vážený pane redaktore, in *Vokno*, 1985, č. 9, s. 47.

²⁵ Tamtéž.

myšlení a politickou aktivitu literaturou. Manichejský pansexualismus Děti ráje bych v té souvislosti definoval jako pasivní antipolitičnost (sebe)zotročených mas v konfrontaci s aktivní antipolitičností otrokářské nomenklatury. Obojí stojí bohužel k sobě v navzájem se podmiňujícím a doplňujícím vztahu. Pelcův „text“ není totiž – jak řečeno – pouhá literatura, nýbrž kombinatorika věcného popisu reálné praxe a návodu k následování. Dalo by se tu mluvit o (nekonečném) procesu ztotožňování mimesis a imitatio. Odkazuje k tradici esoterických textů odvěkých orgastických mysterií, zasvěcuje příští adepty.²⁶

Preisner se pokouší odhadnout další rozsah konkretizace. Předpokládá, že se objeví překlady do cizích jazyků, načež se tento, podle něj návod, bude „zhoubně“ šířit dál. Očekává také, že „syrovost“ některých scén bude ve čtenářích opakovaně probouzet pocity nadšení, které vyvolají hlad po obdobných knihách.

Podobně vstřícný ohlas literárních děl, jež se věnovala výstředním tématům nebo kritizovala politiku, společnost a morálku a nabízela přitom nový pohled na situaci, má ve státech s nesvobodnou politikou bohatou tradici. Nadšení čtenářů v těchto případech vyvolala spíše než literární kvalita jakási atmosféra nonkonformity, jež byla v díle obsažena.²⁷ Připomeňme třeba slova Josefa Rauwolfa, překladatele beatnické literatury:

Moc dobře si vybavuji svůj úžas a rozzechvění, které se mě zmocnilo, když jsem někdy na podzim roku 1969 ve výtečném časopise Sešity pro literaturu narazil na báseň, která se mnou pěkně zacvičila. „Viděl jsem nejlepší hlavy své generace, zničené šílenstvím...“ začínala a já si ji do studovny chodil číst každý den. A když se mi výtisk Sešitů dostal do ruky, okamžitě jsem ji opsal v mnoha kopiích pro kamarády. Protože stejně jako mě oslovilo Ginsbergovo Kvílení – ve skvostném překladu Jana Zábrany – oslovilo v podstatě celou mou generaci. A to nemluvím o starších klucích, i ti jím byli zasaženi. Vlastně jich hodně začalo právě pod vlivem této básně sepisovat vlastní básnické pokusy, jakkoli neumělé, mě samozřejmě nevyjímaje...

---

²⁶ Tamtéž, s. 49.

²⁷ Nemíníme tím samozřejmě, že by absence literárních kvalit byla u nonkonformních a revolučních děl častá nebo dokonce nutná.

*Bylo to, jako kdyby se v zatemnělé místnosti plné puchu a hniloby náhle otevřelo okno do rozkvetlé zahrady s voňavými květinami, zpěvem ptáků, modrým nebem...*²⁸

Je to jedno ze svědectví o tom, nakolik byla mládež neotřelým, výrazným literárním vzorkem fascinovaná krátce po události, která potlačila demokratizační proces na našem území. Tendence vyhledávat něco jiného, než produkovala oficiální kultura, byly patrné od 50. let²⁹, kdy byly čtenářům „nabízeny“ výhradně budovatelská poezie a román československého socialistického realismu, a intenzivně se pak projevovala také od raného období normalizace až do politického převratu.

Vraťme se k recepci Pelcova románu. Preisnerovu (a současně Jedličkovu) stanovisku odporuje v tomtéž čísle Vokna Egon Bondy. Vodička uvádí: „Jestliže kontext je svědectvím společného dobového začlenění několika konkretizací, i když jsou výsledky hodnocení rozdílné, naopak shodné výsledky při různém kontextu jsou svědectvím, že povaha estetické účinnosti díla pramení z různých souvislostí a má rozličný charakter“ (Vodička 1969: 207–208). Preisnerova a Bondyho stanoviska jsou velmi rozdílná, dokonce protikladná, ale kontext konkretizace je skutečně totožný – oba akcentují politickou situaci. Pro oba, stejně jako pro Milana Jungmana, jako by dokonce svět prezentovaný v románu ...*a bude hůř* přestal být fikcí.

Bondy ve své stati zmiňuje emigranty, kteří Pelcův román hodnotili negativně. Zejména těmto čtenářům vysvětluje, že dílo je nutné nahlížet z hlediska realistického pohledu na soudobou mládež, která se setkává se lží a lidskými karikaturami na každém kroku. Bondy hodnotí Pelcovu literaturu jako výpověď o životě nepoměrně těžším, než si dovedli kdy představit umělecky podobně zaměření autoři ve svobodných zemích. Implicitně sděluje, že v případě Pelcova románu nelze říct, že „hrdina literárního díla je chápán jako tvor individuálně fyziologicky determinovaný“³⁰, „tvor ovládaný svými biologickými instinkty a dědičností“³¹ primárně, aniž by byl vzat v úvahu vliv prostředí, v tomto konkrétním případě destruktivní vliv establishmentu. „Mladí lidé v *Dětech ráje* ztratili všechny ideové

---

²⁸ RAUVOLF, Josef: Jak jsem potkal Ginsberga, in *Instinkt*, č. 14., roč. 11, 5. 4. 2012, s

²⁹ U nás k reprezentantům jiné kultury 50. let patřili zejména Ivo Vodseďálek, Egon Bondy, také třeba Bohumil Hrabal. (Tehdy se ovšem ještě pojem underground nepoužíval.)

³⁰ VLAŠÍN, Štěpán a kol.: *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1977, s. 172.

³¹ Tamtéž, s. 173.

hodnoty, protože právem konstatují, že se ty slavné systémy počínaje kostelem a konče rudou hvězdou prostě neosvědčily. Nemají nejmenší potřebu dávat se z kterékoliv strany ‚uvědomovat‘. Věří jen tomu, co sami žijí, důvěřují jen té nejelementárnější, ale možná i proto nejpevnější solidaritě psanců, jinak jsou opuštěni. Nehrají si na bojovníky ani na hrdiny. Nemají potuchy o tom, co by se mohlo či dokonce mělo dělat a nedůvěřují v tomto punktu jakýmkoliv radám zvenčí. A mají recht. Kdo nežije pod jejich černým sluncem, nemá dost dobře právo jim dávat jakékoliv recepty.“³² V této části textu je podle nás nejvíce patrné, že Bondy obhájí postavy Pelcova románu, jako by to byli lidé nikoliv z fikčního, ale skutečného světa.

6.3 Vyrovnávání osobních účtů

Ivan Sviták ve stati, která vyšla v exilovém Právu lidu roku 1985, akcentuje, stejně jako Preisner a Bondy, politickou situaci. V závěrečné části svého textu dokonce přestává konkretizovat román a komentuje situaci v soudobém Československu: „Jakou radu bych dal dnešním dvacetiletým lidem žijícím v Československu? Aby žádným rádcům nevěřili, ale láká mě říci: Neemigrujte. Pochybnosti se mění v jistotu, jde-li o obdivovatele andrgraundu. Zůstaňte doma, to je to nejhorší, co můžete Husákovi udělat!“³³ Z této ironizující „rady“ lze zřetelně rozpoznat, že Sviták, marxistický humanista, považuje undergroundový směr za škodlivý a zhoubný.

V souladu s tím je jeho další „rada“, uvedená v předchozí části textu, která se jakžtakž dotýká tématu literatury: V zájmu o zachování kulturní úrovně národa nedávat prostor k tvorbě Pelcovi a jemu podobným. Takovou skupinu autorů přirovnává Sviták k plevelu, který na rozdíl od užitečných rostlin ke svému růstu nepotřebuje ani minimální kultivaci, zato disponuje vyšší životaschopností. Podivuje se nad pýchou těch, kteří svůj plevel s absencí skutečné estetické kvality povyšují na skutečnou kulturní hodnotu. Tvrdí, že právě „andrgraund“ podává nepřesvědčivější svědectví o úspěchu sovětizace v našem státě. Sviták tak díla undergroundu paušalizuje a má je za nekvalitní, zbytečnou literaturu. Jeho text tedy není recenzí

---

³² BONDY, Egon: Když někomu přeskočilo, in *Vokno*, 1985, č. 9, s. 51.

³³ SVITÁK, Ivan: Šmejd z andrgraundu, in JIROUS, Ivan: *Magorův zápisník*, ed. M. Špirit. Praha: Torst 1997, s. 651.

Pelcova románu; jde o polemiku s koncepcí umění, jak je undergroundové společenství utváří.

Ivan Martin Jirous reagoval statí „Di do hajzlu, ty sajrajte!“³⁴ otištěnou roku 1987 ve Voknu. Začíná prohlášením, že ze Svitáka se mu chce zvracet už od dob, kdy pedagogicky působil na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kdy Jirous tam prožíval studentská léta. Jirousův pocit znechucení léty nevyvymizel; v další části textu dokonce ztotožňuje Svitákovo myšlení a slovník s projevy Vítězslava Ržounka, jenž se svým posudkem na časopis Vokno zasadil o to, že Jirous a další lidé sdružení kolem undergroundového periodika skončili ve vězení.

Jirous uvádí rozdíly mezi estetickými normami uznávanými Svitákem a subkulturou undergroundu. Kritizuje Svitákovo nekonsekventní myšlení a názorovou nestálost, kterou dokládá jeho obsahově si odporujícími texty v proměnách času. Sviták by podle něj měl velebit režim za to, že k jeho textům – jakožto textům exulanta – neumožňuje veřejnosti přístup a chrání jej tak před posměšky intelektuálů. Pozastavuje se také nad záměrně zkomolenými výrazy, kterých Sviták nadužívá (hipíř, andrground) a které Jirous považuje za laciné.

Ani Jirous nepředkládá čtenářům svou vlastní konkretizaci Pelcova románu. Jeho text je kritikou Svitákovy osoby a prezentací hodnot prosazovaných undergroundovými tvůrci. Stat' „Di do hajzlu, ty sajrajte!“ se při výčtu a definici těchto hodnot opírá o „Zprávu o třetím českém hudebním obrození“, často citované pojetí undergroundu, jež roku 1975 vymezil právě Jirous.

Na tomto příkladu jsme ukázali, že v extrémních případech může fixace konkretizace románu přejít ve vyhrocený názorový střet, který s hodnocením románu nemá mnoho společného.

6.4 O recenzentech

Stat' Petra Rezka, jež vyšla roku 1986 v Kritickém sborníku, nemohla zobrazit stanovisko Jirouse, který svůj text zveřejnil o rok později než Rezek. Sporem „tří doktorů“ míní Rezek argumentace Bondyho, Preisnera a Svitáka, které probíhaly

---

³⁴ JIROUS, Ivan: Di do hajzlu, ty sajrajte!, in I. M. J., *Magorův zápisník*, ed. M. Špirit. Praha: Torst 1997, s. 465–477.

v roce 1985 na stránkách samizdatového a exilových periodik Vokno, Svědectví a Právo lidu.

Rezek uvádí, že pokud Pelc svůj román neopatřil poznámkou, že podobnost jím vytvořeného fikčního světa s realitou je čistě náhodná, ponechal čtenářům svobodnou volbu ke konkretizaci svého textu. Podle Rezkovy ironické statě každý z účastníků argumentace konkretizuje text jinak; Bondy tento text vnímá jako literaturu faktu (to, co je), Preisner jako návod k žití (to, co bude), Sviták jako záznam události (to, co se stalo). Autor „Sporu“ pak dokládá interpretací jednotlivých úryvků románu *...a bude hůř* nedomyšlenost toho kterého způsobu konkretizace.

6.4.1 Je Pelcův román šmejdu?

Rezek poukazuje na extrémní názorovou podobnost Olinovy literární sestry a Ivana Svitáka, přičemž používá následující úryvek z knihy, monolog sestry: „Proto vy jste tak nešťastný, věčně vožralí, smějete se normálním lidem, ale přitom jim závidíte, když už nic, tak aspoň tu lásku. Podívejte se na sebe, co jste – chudáci, ubožáci, pivní žoky, který se na nic jinýho nezmůžou než na vopici a na nadávky na režim, kterej vás prej zkazil, vy byste byli ubohý za jakýhokoliv režimu, vám to tedy vlastně vyhovuje, aspoň to máte čím vokecat, blbci. Za všechno můžou voni – vy, vy...“

Autor statí se ptá, jak se takto vyjádřená reflexe Olinova života, která se podle Rezka nápadně podobá Svitkově kritice konceptu undergroundu, mohla právě ve „šmejdu“, jak Sviták Pelcův román označuje, objevit? Upozorňuje tím zároveň na románové pasáže, které obsahují nikoli laciný a moralizující, ale mladistvý a racionální názor, že Olinovo vyrovnání se s životem v Československé socialistické republice je přinejmenším pochybné.

Rezek dále postrádá smysl několika Svitákových komentářů. Kritizuje například jeho připomenutí jednoho z proslulých Masarykových hesel: „Nebát se a nekrást!“ a následnou práci s ním. Podle Svitákovy statě postavy *...a bude hůř* ve skutečnosti nebojují proti nesvobodné politice. Sviták se totiž domnívá, že hrdinové románu nerespektují žádné hodnoty, ani tradiční a demokratické postoje Masarykovy.

Rezek uvedení Masarykova sloganu „Nebát se a nekrást!“ ohodnotil jako zbytečné ožívování dávných historických momentů, z nichž lze do rámce současného

života jen těžko vyvozovat přiměřené a střízlivé soudy. Vysledovali jsme, že s podobným názorem přicházejí románové postavy: Jak jsme uvedli v kapitole o autorově záměru, v *Dětech cest* (s. 402) se objevuje pasáž, kdy se Olin ocitá v italském utečeneckém táboře; zástupce exilové organizace tam utečencům připomíná odkaz Masaryka nebo Beneše a Olin tato slova odmítá.³⁵ V Pelcově textu se navíc podle Rezka až na jednu zanedbatelnou výjimku (krádež kanape z vybydlené boudy) nekrade. Autor statě nakonec po výčtu kritických připomínek zpochybňuje, zda má Sviták s románem osobní čtenářskou zkušenost.

6.4.2. Je Pelcův román dokument nebo návod?

Rezek tvrdí, že ze tří kritiků poctivou cestu k románu hledal pouze Bondy, který si podle své stati informace o pravdivosti Pelcova vyprávění ověřoval u svých přátel a došel s jejich pomocí k závěru, že zvláště na severu Čech jsou životní stereotypy Olina a jeho party každodenní zkušeností mládeže. Pelc se v Bondyho očích tak podle Rezka stal věrohodným a spolehlivým dokumentaristou. Rezkovi se tato interpretační možnost nezdá šťastná, protože se v ní nevěnuje takřka žádná pozornost estetické funkci literatury.

Autor „Sporu“ dále dochází k poznatku, že vztah románu ke stávající realitě není na rozdíl od Bondyho podstatné pro Preisnera, který text vnímá jako to, co ještě není, ale mohlo by být. Pelcův román se tedy v jeho očích stává návodem, jak žít. Rezek se ale domnívá, že návod by měl obsahovat konkrétní fakta a data, ale nic z toho ale v Pelcově románu nenachází. Dokonce neobjevuje ani bližší popis lokace; Pelc nepřidává nic než několik málo údajů z městského koloritu. Podle Rezka by si měl Preisner klást otázku, kde se tedy vzal efekt, který ho nasměroval k tomu, aby text četl jako návod. Jako návod svého druhu by se u Jana Pelce snad dala chápat apelativnost, kterou ovšem lze podle Rezka v textu najít velmi obtížně, pokud vůbec. V závěru tohoto úseku statě se ironicky ptá, jak by Preisner pohlížel třeba na cizoložství v Homérových eposech.

---

³⁵ Poznámka pod čarou č. 15.

6.4.3 Smysl...?

Rezek soudí, že žádný z – chceme-li se přidršet jeho slovníku – doktorů nepátral po souvislostech s tím, co se stalo, s tím, co se stát mohlo, a s tím, co jako uskutečněné bylo popsáno v díle. Kdyby tak učinili, nebyla by v jejich hodnocení románu patrná extrémní emocionalita.

Cesta k řešení sporu dle našeho názoru vede přes úvahu o specifické působnosti literatury faktu a vše napovídá tomu, že ne jako pouhou literaturu, ale jako literaturu faktu četli Pelcův text všichni tři doktoři. Působivost literatury faktu spočívá podle našeho názoru v tom, že tato literatura v sobě spojuje ono „co by se stát mohlo“ s tím, „co se stalo“. Ono „co by se stát mohlo“ znamená odkrývání možností pro lidské jednání, nikoliv snad jen toho, co člověk může činit, ale co se mu (když se příslušně bude chovat) může odkrýt. Tak to říká známá Aristotelova definice umění jako mimesis tés praxeós. Oba doktoři ze zahraničí asi ihned odpovědí, že by bylo lépe některé možnosti nechat zakryté, to znamená, že Pelc měl raději psát o něčem jiném. Jenže působivost Pelcova textu nepochází z odkrýení možností (ačkoliv nechtěl dr. Bondy věřit svému zraku) jako možností neznámých, ale jako literární odkrýení možností v tom, co se stalo. Skutečně se udávší události pak mají nadčasový smysl.³⁶

Rezek vysvětluje, že spisovatel je odkázán na faktičnost; zatímco historik na fakta, na faktičnost nikoliv. Historika rekapitulujícího uplynulé dění nemůžeme, ani pokud by nám předložil své originální pojetí narace, označit jako autora. V souvislosti s tím adresuje všem třem „doktorům“ výtku; nepořádně prozkoumali otázky faktu a faktičnosti. V závěru se za smyslem tohoto sporu ohlíží velmi skepticky. „Spor o Pelce utichá, ale trojitá doktorská skvrna ulpěvší na něm bude patrně zapomenuta později než Pelcovo dílo.“³⁷

I v tomto případě se ukázalo, že jednotlivé konkretizace románu se mohou stát zdrojem rozsáhlé polemiky, kdy přestávají být důležité vlastní kvality románu a kdy se zájem zcela přesouvá na vzájemné potírání jednotlivých konkretizací.

---

³⁶ rzk [= REZEK, Petr]: Spor tří doktorů o Dobro a Krásu, in REZEK, Petr: Filosofie a politika kýče. Praha: Ztichlá klika, 2007, s. 21.

³⁷ Tamtéž, s. 25. ³⁷Tamtéž, s. 10, s. 14

6.5 Olinova inteligentní sebereflexe

Dana Hutková se při svém výkladu o ...*a bude huř* v pařížském Svědectví z roku 1986 primárně nezabývá tím, jak román zapadá do dobové literární nebo společenské a politické atmosféry. Soustřeďuje se zejména na literární kvality díla; hodnotí metody autora, zejména vyprávěcí perspektivu a psychologické prokreslení postav.³⁸

Zmiňuje nápadnou absenci výtvarného vidění; Pelc neprovází románem, neukazuje, nevysvětluje. Tento rys podle ní nelze vysvětlit autorovou nezkušeností. Tvrdí, že absence obrazotvornosti byla naopak autorovým záměrem. Dalším argumentem k Pelcovu zralému autorství je pro ni jeho trik zaměňování formy vyprávění v první osobě za třetí.³⁹ Tímto způsobem se autor inteligentně zbavil Olinovy sebereflexe a emigrační absurditu doprovázenou schizoidními znaky mohl tlumočit zprostředkovaně.

Autorka po výčtu kladů připouští určité nedostatky. Tvrdí, že v textu můžeme najít několik metodologicky nedůsledných míst – například v oblasti psychologické charakteristiky postav. Připomíná třeba monolog, kdy Olin sestře Hance tvrdí, že se mu otec zprotivil honbou za hmotnými statky, vysedáváním u televize nebo tím, že s rodinou netráví čas. Hutková tento výčet ve srovnání s jinou Olinovou reflexí otcova života nazývá „propadlem“⁴⁰. Uvádí totiž, že v úvodní části románu Olin vyčítal otci něco jiného – zejména faleš a patolízalství.⁴¹

Román v závěru hodnotí jako velkoromán nenacházející mezi česky psanými knihami srovnání a odmítá se dalšími případnými slabiny zabývat. Kniha prý vyžaduje od čtenáře pozorné čtení a komplexní zamyšlení, pokud chce skutečně pochopit její poslání. Toto poslání Hutková zřejmě nachází v dvojí funkci, kterou

---

³⁸ Literární postavy nepojímá jako postavy reálné.

³⁹ Vyprávění ve třetí osobě se objevuje ve třetí části románu, v *Dětech cest*; můžeme tedy s největší pravděpodobností předpokládat, že Hutková román hodnotila již jako celek tří textů.

⁴⁰ D. H. [= HUTKOVÁ, Dana]:ref. Jan Pelc, in *Svědectví* (Praha) 23, 1990, č. 89–90, únor 1990, s. 457.

⁴¹ Kritiku nedomyšlenosti psychologické charakteristiky Hutková také aplikuje na postavu Olinovy matky, pro niž je příznačné, že nikdy nenavštěvuje biografy. Její manžel, Olinův otec, může tvrdit, že do kina chodí sám, což slouží jako záminka pro tajné schůzky s Olinovou láskou. Hutková vysledovala, že jednou se v proudu dění matka odebrala s otcem do kina, aniž by tento akt byl jakkoliv příznakový.

kniha může pro čtenáře mít. V jiné části textu totiž píše, že kniha je nejen současná, ale zároveň dokumentární.

6.6 Sympatický lidský odpad

Stat' Pavla Tigrida vyšla v pařížském Svědectví ve stejném roce jako stat' Dany Hutkové.⁴² Tigrid doslova obhajuje román před konkretizacemi publika, které román odsoudilo do té míry, že o něm odmítlo hovořit; v úvodu píše, že se cítí být pobouřen reakcí české politické emigrace, od níž očekával toleranci a svobodomyšlný pohled na literaturu a kulturu vůbec, ale setkal se s pravým opakem.⁴³

Tigrid nepojednává o dobové politické situaci a jejím vlivu na román, nehovoří o tom, jaký může mít toto románové zpracování vliv na přítomný nebo budoucí reálný život v Československu, komplexně nehodnotí ani autorův um; vybírá si jednotlivé roviny a body, o kterých – oproti jiným kritikům stručně, takřka lakonicky – pojednává.

Projevy, které Pelcovi odpůrci považovali za patologický jev, deviace, dílo zkázy, neschopnost důsledného odporu a předobraz slepé poslušnosti vůči režimu a které naopak Bondy měl za poctivé vyrovnání se s bídným socialistickým světem, vnímá Tigrid zcela odlišně. Na rozdíl od odpůrců románu a také na rozdíl od Bondyho totiž neakcentuje politický kontext; hlavními kritérii hodnocení jsou pro něj humor, čtivost, sympatický projev románových postav. Například fakt, že Olin oplodní své lesbické přítelkyně, hodnotí jako důkaz přátelské solidarity. Realita každodenního života Olina a jeho party, třeba honby s policajty nebo důstojně vystrojený pohřeb pro Lesního muže, se mu zdají zábavné, lidské a dojemné. Explicitně říká, že Pelcovy *Děti*, „spodina socialistického ráje“, jsou téměř lidským odpadem. To ale prý neznamena, že by text měl na čtenáře působit depresivně. Naopak, je „zalidněn postavami, nad nimiž se válíte smíchem, které jsou vám sympatické přes jejich neodvolatelnou propadlost prohře a zkáze a na něž hned tak nezapomenete“⁴⁴. I Tigrid tedy – ačkoliv

---

⁴² Také on román jistě hodnotil již jako trilogii.

⁴³ Pozastavuje se nad tím, proč mnozí redaktori čtenáře svých periodik upozornili na to, že knihu z pochopitelných důvodů recenzovat nebudou, aniž by tyto konkrétní důvody uvedli, nebo alespoň přiblížili.

⁴⁴ P. T. [=TIGRID, Pavel]: Jan Pelc, in *Svědectví* (Praha) 23, 1990, č. 89–90, únor 1990, s. 459.

ne tak jednoznačně a výrazně jako někteří jiní kritici – hovoří o románových postavách, jako by to byli skuteční lidé.

Součástí této konkretizace je srovnání s předními českými prózami; v *...a bude hůř* lze podle Tigrida spatřit rysy takových děl, jako jsou Haškův *Dobrý voják Švejk*, Škvoreckého *Zbabělci* nebo Vaculíkův *Český snář*. V určitých pasážích dokonce nachází paralelu ke Kafkově *Proměně*. Podobně jako Preisner se pokouší odhadnout další rozměr konkretizace. Postoj Pavla Tigrida se pak zcela liší od Preisnerova; Tigrid totiž nabádá překladatele, že neprohloupí, když dílo tohoto autora s citlivým smyslem pro literaturu přeloží do cizích jazyků. U čtenářů předpokládá probdělé noci s Pelcovým románem v ruce.

7 Porevoluční ohlas

Značný zájem o román *...a bude hůř*, předvídaný právě Tigridem, můžeme registrovat i po politickém převratu v roce 1989 – o životnosti svědčí opakované vydávání románu (1990, 1996, 2000, 2004, 2007). Ačkoliv Pelcův text byl a je, jak jsme uvedli, stále čtenářsky populární, nebyly už nad ním vyvolávány dramatické diskuse. Autoři porevolučních kritik byli ve svých úvahách o románu úspornější než jejich „předrevoluční předchůdci“, nebudeme se tedy jednotlivými ohlasy zabývat podrobně jako v předchozí části práce. Po exkurzu do porevolučních ohlasů představíme ještě filmovou adaptaci románu, která je podle nás také způsobem ohlasu.

7.1 Kritiky

Pavel Janáček v roce 1991 v Lidových novinách stručně komentuje dosavadní recepci románu *...a bude hůř*: „Názory na třídní román Jana Pelce se rozcházejí. Na jedné straně se kniha oceňuje jako autentická sociografická sonda do undergroundového ‚antisvěta‘ společnosti institucí (J. Alan),⁴⁵ na druhé straně je odmítána jako pseudoromantická zpověď, v níž se to ‚hemží fekálními výrazy a popisy nechutných scén‘ (M. Jungmann).“⁴⁶ Janáček se v další části explicitně hlásí k názoru Milana Jungmanna, načež román hodnotí jako „čitelně odvozený, poklesle literátský“⁴⁷. Nezabývá se někdejším politickým kontextem, pouze přebírá od Jungmanna kritiku Pelcova tvůrčího postupu.

Jindřich Jůzl v tomtéž čísle Lidových novin, jako se objevuje text Pavla Janáčka, nabízí zamyšlení nad životní filozofií hlavního hrdiny. Olin prý nachází svůj cíl. „Je to však cíl, který před námi neustále prchá, kdykoli se chceme přiblížit. Ale je to také cíl, který přichází sám, nesápeme-li se po něm, zastihující nás ve chvíli, kdy to nečekáme; takovým okamžikem je závěr knihy, scéna z pláže.“⁴⁸ Zalistujeme-li románem, zjistíme, že na konci se Olinovi naskytá možnost odjet do Paříže, kde by mohl začít vést svobodný, ale spořádaný život. Olin nabídku odmítá a fakt, že se rozhodl zůstat

---

⁴⁵ Text Josefa Alana připomeneme záhy.

⁴⁶ JANÁČEK, Pavel: Kulatá ouzkost, in *Lidové noviny*, 10. 7. 1991, s. 7.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ JŮZL, Jindřich: *...a bude hůř*, in *Lidové noviny*, 1991, op. cit. (pozn. č. 6).

v Marseille s místními tuláky a dal před nabízeným způsobem života přednost plážovému povalečství a nicnedělání, zdůvodňuje slovy: „Vím, že kdybych do té Paříže jel, byl bych nepředstavitelně velkéj vůl.“⁴⁹ Jůzl ale tuto svou připomínku nerozvádí. Ostatně celý jeho text se vyznačuje nedořečeností; jako by „jen“ nabízel čtenářům indicie k úvahám.⁵⁰

Ve stejném roce jako předchozí dva recenzenti pojednává také Josef Alan o *...a bude hůř*. Nabízí možnosti čtení, zabývá se jazykem románu a dalšími jednotlivými složkami. Pelce hodnotí v kontextu českých spisovatelů, přičemž jej označuje za autora, který do českého prostředí zavedl nové metody. „Vydáním Pelcovy knihy k nám vstupuje nový kulturní fenomén – popření kánonů literárního zobrazení nikoliv hrůznou fakticitou, ale hrůznou prezentací. Řeč ulice už není do díla pouze včleněna, ale je na ní vystavěno celé dílo. Jestliže Rabelais založil tradici, v níž jazyk ulice umožňoval zjevovat ‚veselou pravdu o světě‘ (M. Bachtin), pak Pelc tuto tradici opouští, aby zjevil pravdu znásilněnou ulicí.“⁵¹ Kromě toho upozorňuje na aspekt dokumentárnosti Pelcova románu: „Autenticita svědectví dělá z umění krutou karikaturu, mění ho v exkrement. Ale i to je stopa, v níž se zrači naše doba.“⁵² Ačkoliv tedy Alan nechtěl primárně předložit konkretizační fixaci, chtěl postupovat vědecky, literárněhistoricky, jeho studie v sobě zahrnuje kritický postup. Podobný příklad se objevuje ve Vodičkově studii: Jakubec hodnotil motiv šesti barev na těle svaté Kateřiny v *Legendě o svaté Kateřině* jako „nevkusný“ (*Dějiny literatury české I*, s. 157). Podle Vodičky „vnesl tím estetické hodnocení do svého postupu a prováděl konkretizaci díla z hlediska realistické střízlivosti a pravděpodobnosti“ (Vodička 1969: 200).

Tuto Vodičkovu tezi lze aplikovat nejen na Alanův postup, ale také na postup Aleše Hamana, který se Pelcova románu dotkl pouze okrajově ve studii z roku 1991 *„Lidé na okraji v próze 70. a 80. let“*. Haman zde dospěl k definici dvou perspektiv, z nichž byly typy outsiderů nahlíženy. Ve studii stojí, že „oficiální literatura pohlížela

---

⁴⁹ PELC, Jan: *...a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007, s. 424.

⁵⁰ Konkrétně a jednoznačně postihuje pouze funkci undergroundového slovníku obsaženého v prvním kompletním vydání (viz poznámka pod čarou č. 7).

⁵¹ ALAN, Josef: Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím, in *Tvar*, 1991, roč. 2, č. 6, s. 4.

⁵² Tamtéž.

na periferní postavy z hlediska centra, tj. z pozice celku uznávajícího existující pravidla normálnosti a považující odchylky od nich za výstřednosti a bizarnosti vytvářející barvitě korolarium střízlivé skutečnosti a v krajních případech vyžadující potlačení ‚abnormity‘ a přizpůsobení panující společenské normě. Proti tomu neoficiální literatura vychází z pozice periferie, excentrické, která jí umožňuje vidět to, co se považuje za centrum normálnosti, jako cosi, co je mrtvé, lživé, co brání tvořivému rozvoji života. Ztotožnění s bizarním, mimořádným, podivným, znamená útok proti normám, které od počátku postrádaly motivační působnost, nemohly se tudíž stát podnětem k napodobení, nýbrž byly pouhými mrtvými regulemi, jejichž porušení bylo trestáno sankcemi. Odhalovala tedy tato literatura abnormálnost normalizace založené na lži a ožívování překonaných dogmat.⁵³ Ve studii Haman srovnává třeba *Memento* Radka Johna a *Daleko od stromu* Zuzany Brabcové. Podle něj v těchto konkrétních případech na jedné straně stojí „přístup dalo by se říci sociálně psychologický, odhalující na případu narušeného jedince především nebezpečí společenského jevu. Na druhé straně je to přístup obhajující jedince ohrožovaného chorobným stavem společnosti, aby hledal cesty k autentičnosti i mimo rámec světa, který je označován za normální.“⁵⁴ Román *...a bude hůř* Haman pochopitelně radí k přístupu druhému, ovšem čtenáři se podle něj nad tímto Pelcovým textem střetávají „s jistou dávkou křečovitě nadsázky“⁵⁵.

Martin Pilař ve svém příspěvku k románu (*Slovník české literatury*, 1994) tvrdí: „Z datace jednotlivých dílů vyplývá, že úvodní část byla psána dodatečně, a lze proto vyvozovat, že autor usiloval o zachycení Olinova vývoje od naivně přímočarého nazírání na svět k hlubšímu chápání vlastní existenciální situace. Jeho románová výpověď má blíže k literárnímu dokumentu než k estetické próze s estetickým a filozofickým přesahem.“⁵⁶ V tomto textu je implicitně obsaženo pochvalné hodnocení autorovy práce s proměnou vypravěčské perspektivy. Pilař také uvádí pojem „literární dokument“ – obdobnou definici používá při popisu Pelcova románu

---

⁵³ HAMAN, Aleš: „Lidé na okraji“ v próze 70. a 80. let, in HAMAN, Aleš: *Východiska a výhledy*. Praha: Torst, 2002, s. 417.

⁵⁴ Tamtéž, s. 415.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ PILAŘ, Martin: *...a bude hůř*, 1994, op. cit, s. 29 (pozn. č. 22).

Aleš Haman.⁵⁷ Je tedy patrné, že recenzenti postupem času stále více poukazují na dokumentární hodnotu románu.

V jiném příspěvku Pilař tvrdí, že „přes veškeré výhrady, s nimiž se Pelcův román setkal i u disidentské a exilové literární kritiky, je nesporné, že jeho nelibivý obraz života určitých společenských skupin rozhodně není povrchnější než zhruba ve stejné době vydané a bestsellerově úspěšné *Memento* (1986) Radka Johna“⁵⁸. Pilař zde volí komparativní postup, který ovšem čtenářům nezřejmuje a nevysvětluje; v krátkosti je seznamuje pouze s výsledkem.

Je namístě zmínit ještě jakousi estetickou značku, kterou román v posledních letech „dostal“. Jako kultovní⁵⁹ označil román *...a bude hůř* autor Pelcova hesla ve *Slovníku české literatury* (1998) Přemysl Blažíček.⁶⁰ V souladu s Blažíčkovou tezí je stanovisko Martina Pilaře, který ve studii „*Cult fiction* a česká alternativní literatura“⁶¹ postihuje jistou elitnost termínu „kultovní“⁶², když vysvětluje, že v českém prostředí je jeho užití problematické, nejednoznačné a kolísavé. Tvrdí, že u nás můžeme přijatelnou a souvislou paralelu k angloamerické kultovní scéně, kde je terminologie na rozdíl od jiných kulturních prostředí ustálená, najít teprve v undergroundové tvorbě; jako příklad takového románu uvádí právě *...a bude hůř*.

Zakončeme tuto kapitolu připomenutím Blažíčkovy konkretizace v rámci slovníkového hesla, která je poměrně stručná, ale velmi výrazná. Blažíček považuje

---

⁵⁷ Viz studie o fikci a fakticitě. HAMAN, Aleš: *Východiska a výhledy*. Praha: Torst, 2002, 471 s.

⁵⁸ PILAŘ, Martin: *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 1999, s. 9.

⁵⁹ K definici kultovního románů viz studie Martina Pilaře, příp. literatura, k níž Pilař odkazuje: CALCUTT, Andrew – SHEPPARD, Richard: *Cult Fiction: Průvodce po kultovním románu*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999, 347 s.; WHISSEN, Thomas R: *Classic cult fiction: a companion to popular cult literature*. 1. vyd. New York: Greenwood Press, 1992, 319 s.

⁶⁰ BLAŽÍČEK, Přemysl – MALÁ, Zuzana: Jan Pelc. *Slovník české literatury po roce 1945*[online], op. cit. (pozn. č. 5).

⁶¹ PILAŘ, Martin: „Cult fiction“ a česká alternativní literatura [online]. 2010-12-08 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://www.martinpilar.cz/view.php?cislocianku=2010081201>.

⁶² Pilař vyzdvihuje nutnost přidržet se v rozpravách o *...a bude hůř* „undergroundového kultovníctví“ (náš pracovní termín; Pilař se tématu věnuje důkladně, ale nebylo by už tématem této práce podrobně reprodukovat nebo analyzovat jeho studii). Soudí, že *...a bude hůř* nelze zdaleka připodobnit k takovým kultovním románům, jako jsou *Utrpení mladého Werthera* (Die Leiden des jungen Werthers, 1774), *Mistr a Markétka* (Мастер и Маргарита, 1936), *Cizinec* (L'Étranger, 1942) nebo *Kdo chytá v žitě* (The Catcher in the Rye, 1951), které podle spadají do „oficiálního kánonu světového románu“, prověřeného několika generacemi čtenářů bez ohledu na jejich sociální třídu, na vzdělání a další subjektivní faktory.

zpracování podle něj šokujícího – ale v rámci románu také poněkud monotematického⁶³ – námětu za zvládnuté. V románu nachází dvě protikladné polohy: Na jedné straně stojí hrdinova necitelnost a lhostejnost k vlastnímu životu, na druhé straně přátelská sounáležitost a hluboce zakořeněný smysl pro etiku a morálku.

Autor této konkretizace pak nejvíc oceňuje následující efekt: „Dialogy, prostoupené hantýrkou vulgarismy, mají dramatický spád a vypravěčův jazyk prokazuje vynalézavost především v ironickém využití ustálených obrátů a přísloví v jemném humoru, který dává nadhled jinak bezvýhradnému oddání se přítomnému okamžiku.“⁶⁴ Podle Blažíčka je román výsledkem autorova nadání a současně výsledkem promyšlené stylizace. To, nač Blažíček poukazuje – ironicky zamýšlené ustálené obraty a nadhled –, morálně znechucení recenzenti v románu přehlédli. Pokud by totiž Pelcovu stylizaci objevili, román by v nich patrně nevyvolal tak vypjatě formulovaná stanoviska.

7.2 Filmová adaptace literárního díla

Vycházíme z rozdělení realizačních přístupů při adaptaci literárního díla, jež vymezila Marie Mravcová.⁶⁵ Uvědomujeme si, že toto dělení není dostatečně jemné a některé filmové adaptace literárního díla mohou stát na pomezí mezi některými z těchto „variant“⁶⁶; pro naše potřeby je však dostačující.

První typ přepisu je takový, který respektuje chronologii děje. Stěžejní body kompozice se zachovávají na původních místech, čímž vzniká jakási dějová kostra, která mechanicky sleduje sled událostí. Z předlohy se vypustí vedlejší děje a zkrátí se promluvy postav. Tento způsob úpravy předpokládá existenci jakoby nadbytečných pasáží v předloze. Jejich vypouštěním ale podle Mravcové zákonitě dochází k poškození předlohy.

---

⁶³ Blažíček téma románu spatřoval v hledání svobody, kterou politický režim rozdupal. Ono hledání se pak podle Blažíčka děje téměř výhradně prostřednictvím alkoholu a nevázaného sexu.

⁶⁴ BLAŽÍČEK, Přemysl – MALÁ, Zuzana: Jan Pelc. *Slovník české literatury po roce 1945*[online], op. cit. (pozn. č. 5)

⁶⁵ MRAVCOVÁ, Marie: Několik poznámek k problematice filmového přepisu literárního díla, in *Film a doba* 27, 1981, č. 3, s. 161–166.

⁶⁶ Termín M. Mravcové.

Druhý typ přepisu nastává, když filmaři literární dílo interpretují a na základě této interpretace vytyčí významovou dominantu a následně zvolí použití motivů, jež mají strukturu dominanty vytvářet. Jedná se nikoliv jako v prvním případě o mechanickou adaptaci, ale o adaptaci tvůrčí, kdy se diváci setkávají s tématy, motivy a idejemi, které třeba knižní předloha neobsahuje, nebo obsahuje v poněkud jiné podobě.

Výsledek třetího typu adaptace je s literární předlohou spojen inspiračně. Předloha slouží jako námětové, problémové a estetické východisko. Nezřídka se literární text stane prostředkem k rozvinutí významových plánů, které v sobě literární dílo ani minimálně nezahrnuje. Některé z této varianty adaptací mohou být od předlohy natolik vzdáleny, že nezřídka vznikají pochybnosti, jestli vůbec ještě lze mluvit o adaptaci.

Marie Mravcová v jiném textu uvádí, že jak tvůrci filmové adaptace podle literárního díla, tak kritici tohoto výsledku stojí před nelehkým úkolem:

[...] analyzovat film na základě pokud možno komplexního srovnání s předlohou je velice pracné a navíc nevděčné, protože nechceme-li adaptační problém zjednodušovat a schematizovat, pak nemáme k dispozici žádnou metodologickou oporu. Teorie, zvláště pak sémiologie, nám pomůže jen málo, neboť popírá, což je její výsadou, jedinečnost. Při adaptaci literárního i filmového díla se však ocitáme tváří v tvář jedinečnému (tedy dvěma jedinečnostem) a originálnímu (tedy dvěma originalitám). Originální jedinečnost či jedinečná originalita jsou pochopitelně vždy jiné; vždy jiný je rovněž úkol, před nímž stojí scénárista a režisér, a vždy v jiné situaci se nalézá také ten, kdo se pokouší zjistit, rekonstruovat, vyložit a zhodnotit to, co se na cestě mezi literárním textem a jeho obrazovou transformací odehrálo; jaké možnosti významových aktualizací či tvárných korespondencí byly objeveny a uplatněny.⁶⁷

Pokusíme se v této části práce postihnout právě práci filmařů snímku ...a bude hůř a práci kritiků filmu.

---

⁶⁷ MRAVCOVÁ, Marie: *Od Oidipa k Francouzově milence. Světová literatura ve filmu; interpretace z let 1982-1998*. Praha: Národní filmový archiv, s. 8–9.

7.2.2 ...a bude hůř na filmovém plátně

Producent Čestmír Kopecký, který je spolu s Janem Pelcem vlastníkem autorských práv, zfilmování románu zvažoval už na počátku devadesátých let, ale záhy námět opustil a vrátil se k němu až po deseti letech na popud režiséra Petra Nikolaeva. Tři roky se sháněla finanční podpora na realizaci. Film byl dokončen v roce 2007.⁶⁸ Kopecký a Nikolaev vycházeli z prostřední části románu, z *Dětí ráje*. Právě v ní je koncentrace syrových a explicitních scén nejvyšší, právě tady se „bouřliváctví“ hrdinů projevuje nejvýrazněji.

Domníváme se, že metoda filmařů spočívala ve vytyčení významové dominanty, kterou se snažili dotvářet jednotlivými motivy, tedy nositeli dané jednoty. Tato filmová adaptace se podle teorie Marie Mravcové řadí k druhému typu přepisu. Tvůrci vyjímají z Pelcova románu jen část zápletek, nesnaží se přitom o jejich vysvětlování. Vybírají četné alkoholové a drogové večírky; z „dějovějších“ úseků obsažených v knižní předloze se pak soustředí na Olinův odjezd z psychiatrické léčebny, na fotbalový zápas FC Boučkovi proti FC Bufeták, na soutěž ve vytváření živých obrazů a na vznik a následné pokusy amatérské kapely.

7.2.3 Pokus o dokument z dob normalizace

Snímek, ve výsledku trvající 84 minut, se natáčel v Mostě. K natáčení se používal šestnáctimilimetrový formát, materiál typu KODAK 7266 Tri-XIR, což je černobílá inverze, zastaralá a dnes už takřka nepoužívaná. Můžeme na základě toho usuzovat, že záměr filmařů spočíval ve vytvoření non-fikce, která se měla podobat dokumentu natočenému na pomezí sedmdesátých a osmdesátých let, kam je zasazen Pelcův román.

K efektu dokumentárnosti filmu přispívá vedle toho, že jej podkreslují úryvky písní asi nejznámějších českých undergroundových kapel The Plastic People of the Universe a DG 307, také distribuční taktika filmařů – promítání v hospodách nebo v menších nezávislých kinech. Není v souladu s těmito jejich metodami nijak

---

⁶⁸ Rozhovory s tvůrci filmu. *Film ...a bude hůř* [online]. 2008-01-08 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.filmabudehur.cz/film>.

překvapivé, že nechtěli, aby ve snímku účinkovali mediálně známé osobnosti.⁶⁹ Nikolaev tvrdí: „Autenticitu filmu jsem považoval za natolik zásadní, že jsme pořád hledali i jinde.“⁷⁰ Nakonec obsadili zejména osoby „nepoznamenané“ hereckou profesí, případně veřejnosti nepříliš známé studenty konzervatoře nebo DAMU. Hlavní roli Olina získal „neherec“ Karel Židek, litvínovský občan satanistického vyznání, kterého režisér objevil v jednom z aktérů dokumentu Břetislava Rychlíka *Kamenolom Boží* (2005).⁷¹

Nikolaevova snaha o „autenticitu“ se podle některých hlasů nevydařila. I přes pozitiva, které obsazování neznámých lidí přineslo, je nutné přiznat že „neherci“ mnohdy působí nepřesvědčivě a toporně. Na webových stránkách ČSFD uživatel foggy_day jejich výkony hodnotí takto (13. 9. 2010): „Herecké provedení mi přišlo hodné tak možná Ulice.“ Negativní názory na výkon neprofesionálních herců nejsou ojedinělé. Důležitost profesionality⁷² vyzdvihl třeba Tomáš Baldýnský v roce 2008 v *Reflexu*, kdy vysoko ocenil právě výkon Miroslava Hanuše, asi nejznámějšího a neobsazovanějšího ze všech herců ...*a bude hůř*. „Hlavní fízl Adamec působí tak věrohodně, až by člověk přísahal, že herce Miroslava Hanuše viděl v nějaké socialistické kriminálce.“⁷³

Za zmínku stojí, že až dlouho poté, co byl snímek ...*a bude hůř* promítán v prostorách hospod, se tvůrci filmu rozhodli vydat jej v limitované DVD edici. Na pulty se dostal teprve 18. 12. 2012.⁷⁴

---

⁶⁹ Ve filmu se objevil třeba Pavel Zajíček, legendární postava českého undergroundu. Za připomenutí stojí kapela ...*a bude hůř*, označující svůj styl za „underpunk“, která si ve filmu zahrála amatérskou kapelu a která se zúčastňovala také promítání filmu a zpravidla absolvovala i několikahodinové koncerty pro diváky. Další aktéři se vybírali náhodně nebo prostřednictvím konkurzu.

⁷⁰ NIKOLAEV, Petr: Úlety z dusivé vaty, in *Cinema*, 2008, roč. 17, č. 15, s. 87.

⁷¹ Tento film získal na festivalu Finále Plzeň hlavní cenu v kategorii dokumentárního filmu. Na mezinárodním festivalu Jeden svět obdržel Visegrádskou cenu.

⁷² Podle Baldýnského obsazení nikoliv amatérských, ale profesionálních herců zaručuje, že divákům budou nabídnuty takové fikční figury, které se budou podobat reálným postavám „z masa a kostí“.

⁷³ BALDÝNSKÝ, Tomáš: ...*a bude hůř*, in *Reflex*, 2008, roč. 19, č. 1, s. 47.

⁷⁴ Jeho součástí byly pivní tácky z porcelánu (250 Kč) nebo z papíru (150 Kč).

7.2.4 Ohlas ohlasu

Filmová adaptace knižní předlohy je podle nás, jak jsme už uvedli, způsobem ohlasu románu. Recepce filmu je pak de facto ohlasem ohlasu; u něj se nyní zastavíme. Film byl podstatným množstvím kritiků seskupených kolem festivalu Febiofest shledán jako nejlepší hraný film roku a odnesl si ocenění Kristián.⁷⁵ Na festivalu Finále Plzeň získal ocenění za mimořádný filmový počín,⁷⁶ solidně se uvedl také v soutěži Český lev. Zde obdržel cenu v kategoriích nejlepší střih a nejlepší filmový plakát. Kromě toho byl nominován za výtvarný počín v oblasti výpravy a kostýmů, také za kameru a režii.⁷⁷

Podívejme se, jak byl román fixován jednotlivými konkretizacemi. Jan Čulík se ve své sociologicky orientované knižní práci o českém hraném filmu věnuje více než dvě stě devadesáti snímkům natočených v letech 1989 až 2007, mezi nimi *...a bude hůř*. Tvrdí, že „hrdinové, ona alternativní skupina mladých lidí, žijí kolektivním životem velmi podobným tomu, jaký bylo lze nalézt v mnoha oblastech života v Československu sedmdesátých a osmdesátých let“⁷⁸. Tato konkretizace filmu je předznamenána románovou předlohou. Čulík například tvrdí, že ve filmu dochází k zásadnímu posunutí významu proti Pelcovu románu – v něm prezentovaný alternativní život undergroundové omladiny se podle něj ve filmu redukuje na snahu nedostat se do vězení, když mládež svádí s policisty trvalý souboj o paragraf 203, o příživnictví. Autor dále soudí, že filmu ubralo na ceně, že byl natočen příliš mnoho let po politickém převratu, čímž prý ztratil naléhavost, jež nechyběla tematicky podobným filmům natočeným už v devadesátých letech.

Zdeněk Tichý v roce 2007, v čase vydání Čulíkovy knihy, píše: „Snímek vyjímá ze slavné předlohy jen část dějových zápletek a nesnaží se o dovysvětlování. Hrdina Olin se v úvodu vrací z blázince a zapadá zpátky do hospodské party českých posthipíků ze severních Čech.“⁷⁹ Knižní předloha pro něj v další části konkretizace ale není stěžejní; soustřeďuje se na samotné filmové zpracování. Domnívá se, že díky

---

⁷⁵ http://archiv.febiofest.cz/15_archive/cz/news.php?nid=127[online]2007-04-17[cit. 2013-03-31].

⁷⁶ <http://www.fdb.cz/film/a-bude-hur/ceny/40379>[online]2007-04-29[cit. 2013-03-31].

⁷⁷ <http://www.kinobox.cz/ceskylev/2007/vysledky#nejlepsi-film>[online]2008-03-01[cit. 2013-03-31].

⁷⁸ ČULÍK, Jan: *...a bude hůř*: Už jen zábavný thriller, in ČULÍK, Jan: *Jací jsme: česká společnost v hraném filmu devadesátých a nultých let*. Brno: Host, 2007, s. 101.

⁷⁹ TICHÝ, Zdeněk: *A bude hůř: Československo bez příkras a pelíšků*. *Aktuálně.c*[online] 2007-04-25 [cit. 2012-03-29]. Dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/kultura/film/clanek.phtml?id=408252>.

černobílému obrazu, nedokonalému zvuku, dobovým kostýmům nebo jazyku postav, který věrně zobrazuje řeč tehdejší „květinové mládeže“, film působí málem jako dokumentární. Záměr filmařů, aby se film podobal dokumentu, se podle tohoto kritického soudu tedy vydařil. V recenzi Tichý pochvalně hodnotí specifické metody, jichž bylo při tvorbě filmu a při promítání použito: „Natáčelo se skoro na koleně na černobílý šestnáctimilimetrový materiál, s podporou Státního fondu kinematografie a Třineckých železáren. Možná i proto vznikl film jako ocel. Hrubý, oholený na kost a s občasnými vadami materiálu, ale nabitý energií evokující atmosféru doby. Na premiéře návštěvníky nejdřív prolustrovali dva příslušníci VB, až pak bylo možno vstoupit do prostoru bývalé tovární haly s plakáty předrevoluční éry. Ke stolům s povoskovanými ubrusy se usazovali lidé, kteří jako by z plátna vypadli.“⁸⁰

Pavel Němec se v roce 2008 o snímku vyjádřil takto: „Film je autentický, syrový, tísnivě působí ‚osvobozující‘ rituály i letecké záběry. ...*a bude hůř* je hnusný film, v dobrém slova smyslu – tak přesvědčivá výpověď na české scéně už dlouho nebyla.“⁸¹ Pavel Němec hodnotí výhradně estetickou působivost filmu.

Jan Pelc pak o filmu rozvažuje tímto způsobem:

Já myslím, že Petrovi se povedlo, co zná každé, kdo píše, maluje, filmuje, že jednou za život, a někomu ani to ne, něco sedne na rameno a najednou se daří, kam sáhne. A myslím, že jemu se povedl hodně dobrý film. Já samozřejmě to vidím jinak, já bych ho udělal desetihodinovej, ale myslím, že odvedl mimořádně dobrou práci. A že měl štěstí při výběru herců i neherců, a že mu to všechno klaplo dohromady. To je film, kterej se přesně do hospody hodí, už jenom tím, že se promítá jeden den, ti lidi se musí předem sejít, domluvit, je to, jako když se za starého undergroundu chodilo na koncerty. Vrčí promítačka, to už nikdo nezná, kotouče, teď vyhlašujou přestávku,

---

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ NĚMEC, Pavel: *A bude hůř: Recenze v kostce. Premiere*[online]. 2008-04-03 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z http://premiere.maxim.cz/film/53503/_a_bude_hur.html.

*protože musí přetočit film, a ti mladí to nikdy nezažili. Sedí, kouří, popíjejí a je to úplně jiný zážitek. Ten film přesně do té hospody patří.*⁸²

Pelc nesrovnává filmovou adaptaci s jeho literární předlohou – úsporně hodnotí práci filmařů. Je přitom zcela evidentní, že jejich záměr, aby film vypadal jako dokument natočený v dobách normalizace, považuje za zdařilý.

Doplňme, že naše závěry jsou v souladu s tvrzením Marie Mravcové, které jsme uvedli v kapitole Filmová adaptace literárního díla; totiž že metody kritiků se při hodnocení jediného výsledku vykazují jako nejednotné. V případě filmové adaptace románu *...a bude hůř* někteří kritici sledovali, nakolik se filmová adaptace odklání od románové předlohy, někteří pak z různých hledisek hodnotili postupy a metody filmařů, výkony herců nebo korespondenci způsobu promítání s vyzněním filmu.

---

⁸² FALTÝNEK, Václav: Za román "...a bude hůř" mě vyloučili z národa, vzpomíná Pelc, op. cit. (pozn. č. 14).

8 Závěr

Při zkoumání recepce Pelcova románu *...a bude hůř* jsme vysledovali, že recenzenti, již knihu hodnotili po revoluci, nezářídka komentovali její rozporuplné předrevoluční ohlasy, následně se ale soustřeďovali na autorovy metody psaní a umělecké kvality a nedostatky románu, přičemž minulý politický režim vnímali spíš jako okolnost, do níž byl vznik románu vsazen, a současně jako realitu, která se v románu nutně odráží. Pro množinu porevolučních recenzentů nebylo účelné detailně se zabývat politikou ani dramaticky se vymezovat vůči jiným recenzentům.

I přes rozporuplné argumentace lze obecně říci, že recenzenti před rokem 1989 věnovali vedle metod autora a estetických kvalit románu významnou pozornost tomu, jakým způsobem Pelc zpracoval politická témata a jaké může mít takové zpracování dopad na veřejnost. Kritici, již román hodnotili před politickým převratem, nezářídka nebyli schopni udržet si od něj odstup – mnozí třeba pojímali románové postavy jako živé osoby a fikční románový svět se pro ně stal světem reálným. Nedokázali odhalit ani Pelcovu stylizaci, autorskou distanci od románových postav, kterou naopak registrovali autoři porevolučních konkretizací (Blažíček, Pilař). Předrevoluční recenzenti cítili také potřebu vyjádřit buď souhlas, nebo nesouhlas s autory jiných konkretizací. Tyto závěry vnímáme vzhledem k tehdejší aktuálnosti Pelcova románu jako nanejvýš očekávatelné a logické. Je přirozené, že román vyvolal tak rozporuplné ohlasy: Jazyk románu nebo takřka naturalistické popisy jednotlivých explicitních scén nezapadaly do dobové literární normy,⁸³ což budilo ve čtenářích i kritikách různé pocity – nadšením počínaje a znechucením konče.

Zakončili bychom tuto práci konstatováním známé skutečnosti – pro český underground je příznačná specifická dvojakost. Lze jej nahlížet jako kulturní fenomén i jako jedinečný sociologický jev odrážející jednu z tváří republiky v dobách totality.

Je podle nás tedy zřejmé, že v tomto Pelcově díle jsou potenciálně obsaženy vlastnosti – jednak esteticky působivé, jednak nesoucí historickou výpovědní

---

⁸³ Srovnávat román *...a bude hůř* s režimem akceptovanými díly by pro nás nebylo přínosné, ale upozorňujeme, že ani v undergroundové tvorbě neměl do té doby román s takovýmto tématem a s podobným zpracováním obdoby.

(dokumentární) hodnotu –, které sice v budoucnu nebudou vyvolávat dramatické diskuse, ale které nepochybně budou aktualizovány a které dílu zajistí životnost.

9 Literatura

PRAMENY:

PELC, Jan: *...a bude hůř: román o třech dílech*. 6. vyd. (V nakl. Mat'a 4.). Praha: Mat'a, 2007, 424 s.;

PELC, Jan: *...a výstupy do údolí*. 4. vyd. Praha: Mat'a, 2008, 143 s.

LITERATURA PŘEDMĚTU:

ALAN, Josef: Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím, in *Tvar*, 1991, roč. 2, č. 6, s. 1, 4; též in http://archiv.ucl.cas.cz/data/png/tvar/tvar_01.png.

BALDÝNSKÝ, Tomáš: ...a bude hůř, in *Reflex*, 2008, roč 19, č. 1, s. 47.

BONDY, Egon: Když někomu přeskočilo, in *Vokno*, 1985, č. 9, s. 50–52; též in http://www.vons.cz/data/pdf/vokno/vokno_09.pdf.

CALCUTT, Andrew – SHEPPARD, Richard: *Cult Fiction: Průvodce po kultovním románu*. Praha: Volvox Globator, 1999, 347 s.

ČULÍK, Jan: ... a bude hůř. Už jen zábavný thriller, in J. Č., *Jací jsme: česká společnost v hraném filmu devadesátých a nultých let*. Brno: Host, 2007, s. 101.

D. H. [= HUTKOVÁ, Dana]: ref. Jan Pelc: ... a bude hůř, in *Svědectví* (Praha) 23, 1990, č. 89–90, únor 1990, s. 457.

ECO, Umberto: *Meze interpretace*. Praha: Karolinum, 2004, 330 s.

GRUŠA, Jiří – VACULÍK, Ludvík – UHDE, Milan (Eds.): *Hodina naděje*. Toronto: 68 Publishers, 1980, 444 s.

HAMAN, Aleš: *Východiska a výhledy*. Praha: Torst, 2002, 471 s.

HOLÝ, Jiří – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998, 1048 s.

INGARDEN, Roman: *Umělecké dílo literární*. Praha: Odeon, 1989, 419 s.

JANÁČEK, Pavel: Kulatá ouzkost, in *Lidové noviny*, 10. 7. 1991, roč. 23, č. 4, s. 7.

JIROUS, Ivan: Di do hajzlu, ty sajrajte!, in I. M. J., *Magorův zápisník*, ed. M. Špirit. Praha: Torst, 1997, s. 465–477.

JIROUS, Ivan: Zpráva o třetím českém hudebním obrození, in I. M. J., *Magorův zápisník*, ed. M. Špirit. Praha: Torst, 1997, s. 197.

JUNGMANN, Milan: Bída romantického vzdoru, in M. J., *Cesty a rozcestí. Kritické stati z let 1982–1987*. Londýn: Rozmluvy, 1988, s. 182–193.

JUNGMANN, Milan: Kunderovské paradoxy, in M. J., *Cesty a rozcestí. Kritické stati z let 1982–1987*. Londýn: Rozmluvy, 1988, s. 135–162.

JUNGMANN, Milan: Mimořádná prvotina, in PLACÁK, Petr: *Medorek*. Praha: Lidové noviny, 1990, s. 139–146.

JŮZL, Jindřich: ... a bude hůř, in *Lidové noviny*, 10. 7. 1991, roč. 23, č. 4, s. 9.

Kol: *Čtenář jako výzva: výběr z prací kostnické školy recepční estetiky*, ed. I. Vízdalová, M. Sedmidubský, J. Holý. Brno: Host, 2001, 340 s.

KUBÍČEK, Tomáš: *Felix Vodička – názor a metoda: K dějinám českého strukturalismu*. Praha: Academia, 2010, 301 s.

MRAVCOVÁ, Marie. Několik poznámek k problematice filmového přepisu literárního díla, in *Film a doba*. Měsíčník pro filmovou kulturu, roč. 27, 1981, č. 3. Praha: Panorama, 1981, s. 161–163.

MRAVCOVÁ, Marie. *Od Oidipa k Francouzově milence: světová literatura ve filmu: interpretace z let 1982–1998*. Praha: Národní filmový archiv, 2001, 371 s.;

NIKOLAEV, Petr: Úlety z dusivé vaty, in *Cinema*, 2008, roč. 17, č. 15, s. 87.

P. T. [= Pavel Tigrid]: ref. Jan Pelc: ...a bude hůř, in *Svědectví* (Praha) 23, 1990, č. 89–90, únor 1990, s. 459.

PILÁŘ, Martin: ...a bude hůř, in *Slovník české prózy 1945 – 1994*, ed. B. Dokoupil, Blahoslav a M. Zelinský. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 298 – 299.

PILÁŘ, Martin: *Underground: kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 1999, 177 s.

PREISNER, Rio: Vážený pane redaktore, in *Vokno*, 1985, č. 9, s. 47–49; též in http://www.vons.cz/data/pdf/vokno/vokno_09.pdf.

RAUVOLF, Josef: Jak jsem potkal Ginsberga, in *Instinkt*, č. 14., roč. 11, 5. 4. 2012, s. 44.

rzk [= REZEK, Petr]: Spor tří doktorů o Dobro a Krásu, in P. R., *Filosofie a politika kýč*, ed. J. Placák. 2. vyd. Praha: Ztichlá klika, 2007, s. 13–25.

SVITÁK, Ivan: Šmejdi z andrgraundu, in JIROUS, Ivan: *Magorův zápisník*, ed. M. Špirit. Praha: Torst, 1997, s. 644–651.

ŠPIRIT, Michael: *Počátky potíží*. Praha: Revolver Revue, 2006, 236 s.

TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus: svoboda proti moci*. Praha: Vyšehrad, 2006, 669 s.

VLAŠÍN, Štěpán a kol.: *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1976, s. 172, 173.

VODIČKA, Felix: Konkretizace literárního díla. Problematika ohlasu Nerudova díla, in F. V., *Struktura vývoje*. 1. souborné vyd. Praha: Odeon, 1969, s. 193–219.

WHISSEN, Thomas R: *Classic cult fiction: a companion to popular cult literature*. New York: Greenwood Press, 1992, 319 s.

INTERNETOVÉ ODKAZY:

Rozhovory o filmu s tvůrci filmu. *Film ...A bude hůř* [online]. 2008-01-08 [cit. 2012-03-06].

BLAŽÍČEK, Přemysl – MALÁ, Zuzana: Jan Pelc. *Slovník české literatury po roce 1945*[online]. 2009-01-30 [cit.2012-03-06]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskolederatury.cz/showContent.jsp?doc.Id=474>.

FALTÝNEK, Václav: Za román "... a bude hůř" mě vyloučili z národa, vzpomíná Pelc, in *Radio Praha* [online]. 2009-06-28 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z:
<http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/za-roman-a-bude-hur-me-vyloucili-z-naroda-vzpomina-pelc>.

NĚMEC, Pavel: *A bude hůř: Recenze v kostce. Premiere*[online]. 2008-04-03 [cit. 2012-03-06]. Dostupné z http://premiere.maxim.cz/film/53503/_a_bude_hur.html.

PILAŘ, Martin: „*Cult fiction*“ a česká alternativní literatura[online]. 2010-12-08 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z <http://www.martinpilar.cz/view.php?cislocclanku=201008121>.

TICHÝ, Zdeněk: *A bude hůř: Československo bez příkras a pelíšků*. Aktuálně.cz [online] 2007-04-25 [cit. 2012-03-29]. Dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/kultura/film/clanek.phtml?id=40822>.

Webové stránky kapely ... a bude hůř

<http://www.abudehur.cz/abudehur/>[online]. 2008-02-06 [cit. 2013-03-02].

Webové stránky soutěže Český lev

<http://www.kinobox.cz/ceskylev/2007/vysledky#nejlepsi-film>[online]2008-03-01[cit. 2013-03-31].

Webové stránky festivalu Febiofest

http://archiv.febiofest.cz/15_archive/cz/news.php?nid=127[online]2007-04-17[cit. 2013-03-31].

Webové stránky československé filmové databáze

<http://www.csfd.cz/film/223804-a-bude-hur/>[online].2007-05-31. [cit. 2013-03-31].

Webové stránky filmové databáze FDb

<http://www.fdb.cz/film/a-bude-hur/ceny/40379>[online]. 2007-04-29[cit. 2013-03-31].

Webové stránky Jana Pelce

<http://www.janpelc.cz/>[online]. 2007-01-01[cit. 2013-03-02].